

INST FÖR KULTURVETENSKAPER

VEMS GULLBERGS KAJ PARADIS?

EN STUDIE AV RELATIONEN MELLAN BRUKARE OCH EN
POSTINDUSTRIELL PLATS UNDER PRODUKTION

Jennifer Brohammer

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Program och/eller kurs:	KP 1125
Nivå:	Grundnivå
Termin/år:	V 17
Handledare:	Helena Holgersson
Examinator:	Åsa Andersson
Rapport nr:	

Abstract

Title: Whose Gullbergs Kaj paradise? – A study of the relationship between citizens and a post-industrial space under construction

Author: Jennifer Brohammer

Year: Spring 2017

Department: Department of cultural sciences

Supervisor: Helena Holgersson

Examiner: Åsa Andersson

Key words: Urban development, Production of space, Post-industrial citys, Affection, Authenticity, Nostalgia, Ephemeral locations, Power positions in the city, Gentrification

SUMMARY:

The purpose of the essay is to examine the relationship between the physical location Gullbergskajen and its social context, and to see how they both affect the image of the area. The location is facing a comprehensive urban development, which will lead to changes in its composition and identity. Gullbergskajen is in the current situation rented by a non-profit association of ships, consisting of enthusiasts who equip their ships along the quay. The thesis is a qualitative interview study where I analyzes the connection between the association and the location, and its position in the future urban development, based on responses from four members. I wish to display how this discourse contains elements of conflicting views in the urban development, represented by the divisive relationship between inhabitants of an postindustrial area and the planners of the postindustrial city. I analyze transcriptions learned from the interviews, and parts of a feasibility study carried out for the area. In my analysis, my theoretical points are the site's constitution, affection and how cities are marketed as brands by factors such as authenticity and nostalgia. I wish through this paper to demonstrate the inner gap between reality and the planning of postindustrial cities, where residents can sometimes end up trapped with uncertainty for the future.

Förord

Resan till en färdigställd kandidatuppsats har varken varit enkel eller spikrak. I ett varannandagstillstånd av kaos och triumf har jag nu landat i slutstadiet för denna uppsats samt finalen på Kultur Kandidatprogrammet, Göteborgs universitet. Det hade inte blivit mycket av uppsatsen om det inte vore för de fyra personer från Fartygsföreningen Gullbergskajen som ställt upp med både tid och energi för intervjuer. Ett stort tack riktas till dem! Jag vill också passa på att tacka min handledare Helena Holgersson för tålamod och stöttning projektet igenom trots mitt stundom förtvivlande och förtret.

Göteborg, mars 2017

Jennifer Brohammer

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	5
1.1 INTRODUKTION	5
1.2 FRÅN FABRIKER, SJÖFART & ”DE DÖDA SKEPPENS KAJ” TILL ENTUSIASTER, KULTURARV & ”DRÖMMARNAS KAJ”	6
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
2. METOD	7
2.1 URVAL OCH MATERIAL	7
2.2 FÄLTARBETE	8
2.3 ANALYSARBETET	9
2.5 FORSKARROLL	9
2.5 ETIK	10
3. FORSKNINGSFÄLT OCH TEORI	11
3.1 TIDIGARE FORSKNING	11
3.1.1 <i>Fältet ur det allra vidaste</i>	11
3.1.2 <i>Den lokala kontexten</i>	12
3.2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
3.2.1 <i>Platsens konstitution</i>	15
3.2.2 <i>Marknadsföring av postindustriella städer</i>	16
3.2.3 <i>Känsla och perception</i>	18
4. ANALYS	20
4.1 UPPFATTNINGEN AV PLATSEN	21
4.1.1 <i>Vardagliga praktiker och upplevelser på, och av Gullbergskajen</i>	21
4.1.2 <i>Kärt barn har många namn</i>	24
4.2 BEVARA PLATSEN HUR OCH FÖR VEM?	28
4.2.1 <i>vision och förstudie</i>	28
4.2.2 <i>Polariteten i att förstå men ställa krav</i>	30
4.3 PLATSEN SOM VARUMÄRKE	34
4.3.1 <i>Den postindustriella staden och platsen</i>	34
4.3.2 <i>”If planning is everything, maybe it is nothing”</i>	40
4.3.3 <i>Brandscaping – varumärket Gullbergskajen</i>	42
5. SAMMANFATTNING & SLUTDISKUSSION	45
5.1 EV. VIDARE FORSKNING	47
6. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA	47
6.1 OTRYCKTA KÄLLOR	47
6.2 TRYCKTA KÄLLOR	48
7. BILAGOR	49
7.1 INTERVJUGUIDE	49

1. INLEDNING

1.1 INTRODUKTION

Gullbergsvass är ett av de områden i centrala Göteborg där planer smids för en framtida omvandling. Området är del i det kommunala projektet, Älvstaden, där marken på båda sidor älven ska göras till attraktiva centrumområden. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 6–7) Sedan 2010 har processen kring Älvstaden varit igång och inkluderat såväl kommunala förvaltningar, bolag som näringsliv och akademien. Det har hållits medborgardialoger, workshops och gjorts utredningar. Visionen och strategierna för projektet antogs av kommunfullmäktige 2012 där grunden utgörs av att ta tillvara på de kvalitéer som älven och vattnet erbjuder och skapa mötesplatser för en öppen stad. (Centrala Älvstadens projektgrupp, 2012 s. 3)

En del av kajen i Gullbergsvass arrenderas av den ideella Fartygsföreningen Gullbergskajen, vars verksamma är entusiaster med intresset att renovera och rusta upp äldre fartyg. Det är från deras position och roll i området som jag valt att utgå i min studie, och detta av flera anledningar. Föreningens aktivitet, det vill säga varvsarbetet, riskeras att i stor utsträckning begränsas i framtiden på grund av att områdets sammansättning kommer förändras. De framtida scenarierna skulle därmed kunna bli svåra att kombinera det med hur föreningen använder kajen idag. Hos medlemmarna som jag intervjuat finns också tankar om risken att tvingas flytta från platsen, och det var därför jag valde att lägga fokus på dem och inte på byggherrar och planerare i min studie av den planerade omvandlingen.

Att jag från början blev intresserad av Gullbergskajen berodde på att detta är en plats med många benämningar, där många historier genom tiden utspelat sig. Dess koppling till Göteborgs historia och identitet som varvsstad går inte att bortse ifrån, vilket gör att det blir ett intressant fall att studera i och med den postindustriella stadsomvandlingen som nu planeras. Det är dessutom, enligt mig, en något unik plats i den bemärkelsen att platsen ännu inte drivs i kommersiellt syfte, trots dess position så nära inpå stadens pulserande hjärta. Kajen och föreningen som huserar där blir en portal till en svunnen tid där allt har sin gilla gång, en plats jag haft svårt att greppa, men frenetiskt försökt förstå. Mitt sätt att söka svaren blev genom fyra individers reflektioner och berättelser. Detta är en undersökning om plats och rum, en text om ett specifikt socialt sammanhang och dess samexistens med platsen, men kanske framförallt en text om fyra personers mediterande över sitt varande i ett glapp mellan stad och utkant, och historia och framtid.

1.2 FRÅN FABRIKER, SJÖFART & ”DE DÖDA SKEPPENS KAJ” TILL ENTUSIASTER, KULTURARV & ”DRÖMMARNAS KAJ”

Gullbergskajen är del av området Gullbergsvass, beläget i den nordöstra utkanten av det som idag kan sägas räknas till den centrala kärnan av Göteborg. Området har en historia som sträcker sig tillbaka till tider innan staden var anlagd, och har genom befästningar på Gullberget genom åren spelat en stor roll i försvarandet av de omkringliggande markerna. Platsen bestod i detta tidiga skede främst av vass och sankmark, först på 1800-talet torrlades vassen och fylldes med muddermassor från den samtidigt uppmuddrade rännan in till området. (Karlsson, 1951, s. 20–21 & Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 30) I fyrtio års tid tjänade sedan ängarna som skördemark och lerbanken längsmed älvfåran bebyggdes och blev en ny stadsdel, Hultmans holme.

Förutom detta har området också en avgörande roll i Göteborgs industrihistoria. Det var här, runt 1850, som de första järnvägsspåren i Sverige anlades. (Karlsson, 1951, s. 29–30 & Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 30) Det var också åren därefter som kajerna började byggas. De användes då främst för pråmtrafik, virkestransport och ångbåtar. Precis i sekelskiftet byggdes den östligaste delen av Gullbergskajen som sträcker sig från Lilla Bommen till Gullbergsåns utlopp i älven. Denna del av kajen förvaltades i början av gasverket i och med dess koltransport till fabrikena. Vidare in på 1900-talet användes kajen fortfarande främst av gasverket.

Den industrirelaterade sjöfarten flyttade allt eftersom från Lilla Bommen till Gullbergskajen, och Gasverkskajerna, och vid Lilla bommen började istället ångare och segelskutor husera. (Karlsson, 1951, s. 57–61) På 1900-talet flyttade även många andra fabriker till området. Tobaksmonopolet byggde runt 1920-talet sin lagerbyggnad i kvarteren vid järnvägsspåren, och vin- och spritcentralen byggde även de i samma era ett stort komplex i området. Längre in på 1900-talet förändrades förutsättningarna för det blomstrande industri- och fabriksområdet Gullbergsvass. Nu flyttade mycket av hamn- och industriverksamheterna till andra sidan älven vilket resulterade i att spårömråden och byggnader som inte längre behövdes på 70-talet revs upp och ersattes med kontorsbyggnader. Runt dessa år sågs kajen av vissa som en sista förtöjning för fartyg innan de såldes vidare eller kasserades och kallades ibland i folkmun för ”De döda skeppens kaj”. Det var också på 70-talet, i och med varvsnedläggningen som den ideella Fartygsföreningen Gullbergskajen bildades då.

Föreningen består än idag av båtägare som rustar upp, och har sina fartyg längs kajen, den kallas numera för ”Drömmarnas kaj”. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 30)

1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

I uppsatsen ämnar jag utifrån fallet Gullbergskajen undersöka förhållandet mellan den fysiska platsen och dess brukare, samt diskutera hur de båda relaterar till den föreställda bilden av platsen. Jag vill se på vilka sätt platsen och dess brukare är sammankopplade och hur personerna ifråga reflekterar kring sin egen roll i den förestående omvandlingen.

De frågeställningar jag kommer utgå ifrån är:

- På vilka sätt är platsen Gullbergskajen sammankopplad dess brukare, och vilken roll spelar de i framtidsvisionen respektive omvandlingsprocessen?
- Hur omformulerar de nuvarande brukarna sin relation till Gullbergskajen när bilden av platsen förändras?
- Vilka subjekt skapas i och med stadsomvandlingen av Gullbergskajen?

2. METOD

2.1 URVAL OCH MATERIAL

Genom en bekant till mig, vars fartyg ligger förtöjt vid kajen, fick jag veta att det är Fartygsföreningen Gullbergskajen som arrenderar den del av kajen mellan Säveåns utmynnande i älven och en bit upp längs Gullbergs strandgata som också går under benämningen ”Drömmarnas Kaj”. Föreningen är, som tidigare nämnt, en ideell verksamhet, bestående av entusiaster som utifrån sitt intresse för äldre fartyg och renovering av dessa är verksamma på kajen. För att kunna besvara mina frågeställningar valde jag att göra en kvalitativ intervjustudie med personer som har sina fartyg längs Gullbergskajen och således också är medlemmar i föreningen. Att intervjua alla medlemmar var inte möjligt, men jag höll det öppet hur många personer jag skulle inkludera. Jag eftersträvade en god grund att med hjälp av teorier, närma mig svar på de för studien ställda frågorna. (Fangen, 2011, s. 46–47)

Till att börja med ställde jag frågan till personen som jag tidigare känner, om han kunde tänka sig att medverka i studien och bli intervjuad, och vidare om han kunde ge mig kontaktuppgifter till de andra i föreningen. Han sände ut frågan till fyra personer och fick

svar från tre stycken som gav sitt bifall att bli kontaktade. Urvalet kan således sägas ha skett genom snowball-metoden vilket kan ha påverkat sammansättningen av informanter. (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 39–40) Jag hade från början tänkt göra några fler intervjuer, men efter de fyra inplanerade upplevde jag en mättnad i materialet vilket ihop med den knappa tiden avgjorde materialets omfattning. (Ibid, s. 42) Informanterna är alla fyra män i åldrarna mellan 28 och 72 år gamla. Mötena varade mellan 1,5 till 2 timmar där cirka 1 timme var ren intervjutid som spelades in med röstmemon på min telefon. Intervjuerna transkriberades sedan för hand, vilket resulterade i en text på ca 75 sidor.

Intervjuer ger möjligheten att på kort tid få höra olika personers reflektioner om ett visst samhällsfenomen från deras synvinkel. Däremot är en svaghet att det ger en begränsad bild av fenomenet och således med fördel kompletteras med fler metoder. (Ibid s. 53) Förutom intervjuer har jag som komplement studerat delar från förstudien för området som gjorts av det kommunala utvecklingsbolaget Älvstranden Utveckling med flera, där kommunens uppfattning och tankar om framtiden för Gullbergskajen redovisas. Att jag valde att inkludera förstudien i mitt material berodde på att den beskriver nuläget och framtida scenarion från planerarens synvinkel. Texter är också tydliga medskapare i människors föreställningar om samhället och dess uppbyggnad och påverkar därmed samhällsgruppers inbördes relationer. (Boréus, 2015, s. 157–158)

2.2 FÄLTARBETE

Tre av intervjuerna hölls på Gullbergskajen och den fjärde på en av informanternas arbetsplats då han hade svårt att få tid att ta sig ner till kajen. Att genomföra intervjuerna på kajen föll sig naturligt då många av frågorna kretsade kring platsen och informanternas relation till den. Det kan också finnas fördelar med att vara på informanternas ”hemmaplan” då det kan göra intervjusituationen något mer avslappnad och därmed bidra till mer utförliga svar. (Eriksson-Zetterquist & Ahrne, 2015, s. 42–43) Samtliga informanter var mycket tillmötesgående inför och under intervjutillfällena och det uppstod aldrig några problem under själva intervjuandet. Intervjuerna utgick från en intervjuguide¹ med frågor baserade på kajens användning, föreningens verksamhet, föreställningar om platsen och föreningen samt den framtida stadsomvandlingen.

Förstudien för området diskuterades med samtliga informanter en bit in i intervjuerna då den visualiserar och beskriver möjliga scenarion, vilket gjorde det möjligt för

---

¹ Se intervjuguiden i avsnittet Bilagor.

oss att tala om den tänkta stadsomvandlingen och föreningens roll i processen i mera konkreta termer. Den underlättade ibland också i informanternas förklaringar av kajen och dess karaktär i dagsläget då den visar en historisk bild av området. Genom bilder kan associationer på ett mer fritt sätt skapas. Att titta på bilderna i förstudien gav därför informanterna möjlighet att reflektera fritt och därigenom tala utanför de givna ramar som mina frågor satt. (Ibid, s. 45) Den egentligen enda svårigheten som ibland uppstod i samtalen var att tala om platsens och föreningens nuvarande tillstånd utan att direkt komma in på den framtida stadsomvandlingen. Mycket sattes i relation till förstudien, och jag uppfattade en viss oro och ängslan hos flertalet av informanterna.

2.3 ANALYSARBETET

Ur de transkriberade intervjuerna har jag utifrån syfte och frågeställningar, och med hjälp av teoretiska val sorterat ut relevanta teman, och det är utifrån dem som analysen fortskridit. (Svensson, 2015, s. 208) Förstudien gav mig också en grunduppfattning för platsen samt underlättade att förstå informanternas svar om både dagsläget på kajen men också om framtidssituationen. Med hjälp av teorier för platsers uppkomst och hur de kan förstås både fysiskt och socialt kan jag hitta paralleller men också säregna drag hos platsen Gullbergskajen och på så sätt analysera platsens position och relation gentemot brukarna och staden. De affektionsinriktade teoretiska ingångarna används istället för att förstå människors upplevelser och känslor för platsen i den rådande situationen. Den tredje teoretiska ingången, marknadsföring av postindustriella städer, används för att analysera möjliga framtidsscenarioer och vad det skulle kunna innebära, på gott och ont, för kajen och föreningen. Tillsammans ger teorierna mig verktygen att från ett grodperspektiv betrakta föreningen och kajen ur ett brett sociologiskt perspektiv och därigenom besvara mina frågeställningar. (Ibid, s. 215)

2.5 FORSKARROLL

För att kunna utföra min analys vände jag mig först till själva platsen Gullbergskajen för att se vilka aktörer som var aktiva i området, men också för att få en helhetsbild då denna förförståelse underlättar i senare skeden av processen som tolkning och att ställa relevanta frågor till materialet. En nackdel med detta tillvägagångssätt kan dock vara att jag som forskare riskerar att låsa mig vid andras förställningar, styrda utifrån vad som gjorts tidigare på platsen, och på så sätt inte gå in i undersökandet med lika öppet sinne. (Fangen, 2011, s. 44) I urvalsprocessen har jag utgått från syfte och frågeställningar då jag från

transkriberingarna valt vilka delar av materialet som redovisas och inte i analysen. Forskarpositionen blir på så sätt interaktiv då det är jag som undersöker som dels skriver ner texten och på så sätt översätter talet till skrift men också genom att jag i mina valda perspektiv väljer vilka delar av materialet som redovisas. Dessa moment innebär därmed redan i detta stadie en viss grad av tolkning, vilken dock baseras på teoretiska val samt relevans för forskningsfrågorna (Ehn & Öberg, 2011, s. 66)

För läsbarhetens skull har den återgivna texten från intervjuerna som redovisas i analysdelen bearbetats något, till exempel har grammatiska fel rättats och talspråksuttryck till stor del sållats bort. I intervjustudier finns också maktrelationer mellan den som studerar och de som studeras. Givetvis spelar min position som ung, vit medelklasskvinna, men också som akademiker, en roll i hur mötet i intervjuerna går till samt kan påverka vad som sägs och inte. Vidare har också min sedan tidigare bekanta verkat som en dörröppnare till kajen, vilket gav mig en annan utgångspunkt än om jag som helt främmande hade hört av mig till informanterna. (Svenson & Ahrne, 2015, s. 30)

2.5 ETIK

I studien har fyra personer intervjuats. Eftersom undersökningen inkluderar människor finns ett antal etiska aspekter och anvisningar från Vetenskapsrådet att ta hänsyn till. Det så kallade individskyddskravet består av fyra delar: informations-, samtyckes, konfidentialitets- och nyttjande kravet vilka innebär att de som medverkar är informerade om syftet med studien, att de medverkar av egen fri vilja, att de anonymiseras i största möjliga mån och att materialet endast används för det ändamål som meddelats. (www.codex.vr.se 2017)

När jag kontaktade informanterna presenterade jag först vem jag var, att jag läste Kultur Kandidatprogrammet på Göteborgs universitet samt att jag går sista året och precis påbörjat min kandidatuppsats. Vidare berättade jag att jag kände Paul och att jag via honom fått tillåtelse att kontakta dem angående potentiell intervju och frågade ifall de fortfarande var intresserade av att delta i studien. Därefter berättade jag kort om ämnesval och att jag skriver utifrån ett kulturvetenskapligt perspektiv med fokus på platsens samspel med dess brukare, stadsutveckling och den tillhörande processen kring det. Jag försäkrade dem också att jag i största möjliga mån kommer anonymisera dem genom att till exempel använda andra namn. Informanterna från föreningen har alla givits fiktiva namn. De kommer i uppsatsen kallas för Paul, George, John och Ringo. Slutligen garanterade jag att intervjuerna endast kommer användas i denna studie innan samtliga informanter gav sitt godkännande till

att medverka. Vi har även kontaktuppgifter till varandra ifall frågor från något håll skulle uppstå så att en fortsatt god kontakt kan bibehållas.

3. FORSKNINGSFÄLT OCH TEORI

3.1 TIDIGARE FORSKNING

Forskningsfältet rörande stadsutveckling och människors roll och position i samhället är näst intill oändligt. Idéer kring staden som fenomen, invånares påverkan och rättigheter går tillbaka ända till de gamla grekerna. För att göra denna översikt hanterbar har jag valt att rikta in mig på de mest relevanta delarna inom de olika övergripande fälten. I och med att jag undersöker en specifik plats och dess brukare, med fokus på förutsättningarna i just denna situation, samt dess koppling till staden Göteborg, kommer ett större fokus läggas på forskning som avser lokala exempel med liknande teoretiska ingångar och metoder. De fält som huvudsakligen berörs i uppsatsen är; maktpositioner i staden, autenticitet, subjektivism, det urbana landskapet, gentrifiering, social hållbarhet, kapitalism, stadens identitet och den postindustriella staden.

3.1.1 FÄLTET UR DET ALLRA VIDASTE

Forskningsfältet på en generell nivå har i denna uppsats sin utgångspunkt i studier gällande den postindustriella stadens framväxt och vad denna process innebär för stadsplaneringen och den sociala hållbarheten. Bengt Furåker, professor i sociologi, beskriver i kapitlet ”En postindustriell stad?” ur antologin *Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*, industristadens övergång till det evenemangs- och kunskapsinriktade postindustriella läget. Studien tar avstamp i den forna industristaden Göteborg, och det är utifrån Furåkers förståelsemodell som jag diskuterar Göteborgs postindustriella tillstånd. (Furåker, 2010, s. 49–55) I planeringen av postindustriella städer finns en tydlig problematik. Statsvetaren Dalia Mukhtar-Landgren belyser dessa svårigheter i sin avhandling *Planering för framsteg och gemenskap. Om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar*, där hon diskuterar hur planering i många fall överlappas med andra politiska processer. Svårigheterna i planeringen av den postindustriella staden ligger också i att den har långtgående effekter på det sociala och hur samhället formas, menar Nazem Tahvilzadeh, forskare i offentlig förvaltning, i rapporten *Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna, stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad*. Han

menar att den urbana utveckling som sker idag i många västerländska städer skapar strukturer, byggda på politiska idéer, organisationer och maktrelationer. (Tahvilzadeh, 2015, s. 1–7 & 11–26)

I anslutning till detta slags studier om svårigheterna att planera städer i det postindustriella tillståndet blir gentrifieringsforskning en logisk fortsättning i denna översikt. Gentrifieringsforskning bygger på idéer om ojämlik fördelning av resurser och makt i staden vilket leder till bortträngning och rumslig uppdelning av staden. (C. Thörn & Holgersson, 2014, s.12–13) Geograferna Loretta Lees, Tom Slater och Elvin Wyly tecknar i boken *Gentrification* en bild av dessa vetenskapliga diskussioner. Boken diskuterar utifrån teorier och fallstudier hur gentrifieringen accelererat över hela världen och därigenom blivit en central motor för den moderna stadsutvecklingen. (Lees, Slater & Wyly, 2008) På det svenska fältet återfinns antologin *Gentrifiering*, med sociologerna Catharina Thörn och Helena Holgersson som redaktörer. I den analyserar olika gentrifieringsforskare de konsekvenser som uppstår i och med gentrifieringen på grund av ekonomiska, politiska och kulturella processer i samhället, i likhet de ovan nämnda aspekterna av Tahvilzadeh. (Red. C. Thörn & Holgersson, 2014) I förståelsen för den samtida stadspolitik och det offentliga rummets förändrade roll är vidare boken *Stad till salu. Entreprenörsurbanismen och det offentliga rummets värde*, skriven av sociologerna Mats Franzén och Catharina Thörn och stadsvetaren Nils Hertting en viktig utgångspunkt. Den politiska funktion det offentliga rummet besitter, menar författarna, riskeras att gå förlorad när städer sedan några decennier tillbaka marknadsförs på den globala konkurrensskalan. (Franzén, Hertting & C. Thörn, 2016) I den globala konkurrensen som genom den moderna stadsutvecklingen framträtt finns vissa återkommande element för städer som liksom Göteborg har ett arv som industri- och arbetarstad. Genom begreppet *industrial cool* förklarar etnologen Robert Willim i sin avhandling, *Industrial cool. Om postindustriella fabriker*, en av de återkommande trenderna som en slags ruin-romantik. (Willim, 2008)

3.1.2 DEN LOKALA KONTEXTEN

I den lokala kontexten finns två intressanta fall att jämföra med min studie av Gullbergskajen. Det första är Haga som Ingrid Martins Holmberg, forskare inom kulturvård, skriver om i sin avhandling, *På stadens yta. Om historiseringen av Haga*. Martins Holmberg beskriver hur Haga på 1970-talet, liksom flertalet andra arbetarstadsdelar i Göteborg under samma tidsperiod, planerades att totalsaneras för att ge plats för nybyggnationen. Genom en utdragen bevarandekamp med otaliga förhandlingar kring bebyggelsens värde, menar Martins

Holmberg, att en historisering av Haga påbörjades. Resultatet blev att delar av bebyggelsen tillskrevs kulturhistoriska värden och ett annat Haga än det från början rivningshotade, trädde fram. (Martins Holmberg, 2006, s. 225, 253–260) Martins Holmberg belyser genom ett specifikt fall maktkampen inom stadsutveckling och hur kulturarv, och värden inte är något naturligt utan högst konstruerat och föränderligt över tid.

Även Sociologen Håkan Thörn har skrivit om fallet Haga i sitt kapitel ”Proletärer, proggare och punkare. Folkhemmet, Haga och de sociala rörelserna” ur antologin *Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*. (H. Thörn, 2010, s. 33–39) Thörn skriver, liksom Martins Holmberg, om de sociala rörelsernas påverkan i bevarandekampen av Haga. Att Haga bevarades varsamt i sin småskalighet menar Thörn är tack vare aktivisterna från arbetarrörelsen. Denna seger menar Thörn dock till största del kommer till uttryck i det estetiska av området då de sociala rörelserna har flyttat ut. Längs Haga Nygata trängs nu istället exklusiva butiker, och caféer och i den globala marknadsföringen av Göteborg uppvisas Haga som ett pittoreskt kulturarv. (Ibid, s. 39)

Omvandlingen av Kvillebäcken är det andra lokala fall i vilket jag finner både likheter och skillnader med rådande situation för Gullbergskajen. Arkitekturforskaren Gabriella Olshammar är en av flera forskare som studerat Kvillebäcken. I Olshammars kapitel ”Östra Kvillebäcken. Från informellt återbruk till legitim ödeläggelse”, ur *Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*, beskrivs hur platsen innan stadsomvandlingen hamnat, eller placerats, i något hon kallar för *permanent provisorium*. Vad Olshammar menar med detta är att områden hamnar i ett slags paus-läge i väntan på att planer ska bli klara där provisoriska lösningar blir permanenta. Lokaler och platser hyrs ut till låga kostnader och byggnaderna tillåts börja förfalla. Det geografiska läget och de låga hyrorna gör att platserna blir attraktiva för småföretagare, föreningar och andra verksamheter som under andra omständigheter kanske inte kunnat husera där. Samtidigt signaleras tillfälligheten genom exempelvis ettåriga kontrakt och kortvariga bygglov. (Olshammar, 2010, s. 73–76)

Kvillebäcken diskuteras ytterligare i etnologen Joakim Fosemalms avhandling *Bodies, bricks & black boxes. Power practices in city conversion*. Fosemalm beskriver utifrån Östra Kvillebäcken (som området kallades innan nyproduktionen) och ett annat lokalt fall, Långgatorna, hur media spelar en avgörande roll i hur föreställningar av platser konstrueras och befästs. Enligt Fosemalm är det inte bara kommunen som sitter inne på makten i förändringen av det offentliga rummet utan även populärkultur, media och diskurser på vardaglig basis. (Fosemalm, 2007) Fallet studeras också i boken, *Den Urbana fronten. En dokumentation av makten över staden*, skriven av Catharina Thörn och fotografen Katarina

Despotovic. När boken skrevs hade omvandlingen av Kvillebäcken, till skillnad från i Olshammars studie, redan genomförts. Studien grundar sig, liksom föregående, i sociala komplikationer kopplade till Göteborgs stads uppbyggnad. Genom att granska intressefrågor och konsekvenser av hållbar utveckling visar Thörn och Despotovic genom resultatet av omvandlingen i Kvillebäcken vilka risker den moderna stadsutvecklingen kan medföra. (C. Thörn & Despotovic, 2015) Inom forskningsfältet behövs också kandidatsuppsatsen, *GULLBERGSKAJ – PARADIS? En exposé över drömmarnas kaj*, nämnas. Uppsatsen är skriven av Lena Kroon för kulturvård, Bebyggelseantikvariskt program, och analyserar Gullbergskajen utifrån ett kulturhistoriskt perspektiv med inriktning på platsens kulturarv och förutsättningar i stadsomvandlingen. (Kroon, 2011)

Forskningen jag valt att studera är ett axplock ur det fullständiga arkivet för fältet. På grund av tidsbegränsning och därigenom omfattning har jag i detta kapitel utifrån uppsatsens frågeställningar och syfte genom ovan nämnd forskning gjort en ansats att placera min studie inom forskningsfältet. Uppsatsen kan tänkas placeras någonstans mellan stadsutveckling och frågor kring människan och hennes upplevelser, eller kanske snarare i glappet mellan det genom människan upplevda och den fysiska miljö hon byggt upp runt omkring sig. Jag har också inför analysen genom ovan nämnda studier samlat verktyg, begrepp och jämförelsebara situationer som förhoppningsvis är mig till hjälp i mitt försök att besvara frågeställningarna.

3.2 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Uppsatsens teoretiska ramverk utgår från tre olika utgångspunkter. Den första är hur en plats konstitueras, och där använder jag mig av filosofen och sociologen Henri Lefebvres *spatiala triad* bestående av de tre momenten; *rumsliga praktiker*, *rummets representationer* och *representationernas rum* samt deras inbördes skärningspunkter, (Lefebvre, 1991) Den andra teoretiska ingången bygger på hur postindustriella städer marknadsförs genom olika strategier. Dels utgår jag där ifrån Otto Riewoldts begrepp *brandscaping*, från boken med samma namn, samt sociologen Sharon Zukins idéer om hur städer och marknadsföring länkas samman genom *autenticitet* i förenande med politisk och ekonomisk makt. (Riewoldt, 2002 & Zukin, 2011) Jag kommer också i denna del inkludera tankar från Nazem Tahvilzadeh, Catharina Thörn, Robert Willim och Dalia Mukthar-Landgren, som i föregående kapitel nämnts, då de alla berör dessa idéer och problematiker i marknadsföringen av postindustriella städer. (Tahvilzadeh, 2015, C. Thörn, 2010, Willim, 2008 & Mukthar-Landgren, 2012) Den tredje

teoretiska ingången grundar sig i affektionsteorier där sociologen Les Backs begrepp *sociologiskt lyssnande* utgör en grund som kompletteras med begreppet *efemära platser* och idéer om hur de vardagliga känslorna och upplevelserna är medskapare i den komplexa väv som skapar och befäster platsen. (Back, 2007, Zaltsman, 2009 & Jones, Jackson, & Rhys-Taylor, 2014)

3.2.1 PLATSENS KONSTITUTION

Lefebvre undersöker i boken *The production of space* (Lefebvre, 1991) rummets koppling till staden samt hur samhället förrumsligas och på så sätt konstitueras. Han menar att problematiken inte ligger i förhållandet mellan rum och samhälle utan istället i hur samhället äger rum, och vidare hur det i sin tur bestämmer hur samhället kommer att fungera. (Ibid, s. 22–24) Rummet förklarar Lefebvre som både en social produkt, men också en konkret materialitet. De båda kopplas samman genom människan, kroppen, och det är i mötet mellan kropp och stad (eller rum) som de sociala formerna grundas. (Ibid, s. 26–28) Med detta som ingång i Lefebvres idéer, kan vi nu närma oss hans tankar om staden som plats och rum och hur denna dynamiska process kan förstås.

Grundläggande för Lefebvre är att platser i staden handlar om rum och mening. En plats har alltid skapats, oavsett om det är en nation, en stadsdel eller ett torg. För att förstå rummets helhet utgår Lefebvre från en de tre momenten; rumsliga praktiker, rummets representationer och representationernas rum och deras inbördes skärningspunkter. (Ibid, s. 32–33) Gemensamt för de tre är att de berör rummet men också besitter sociala egenskaper. De kan alltså ses som tre olika slags samhällsliga aspekter som ingår i en politisk process med fokus på sociala rörelsers betydelser. Med rumsliga praktiker menar Lefebvre verksamheter, alltså något som oftast är materiellt och direkt kopplat till kroppen då det är den som utför saker. Praktiker, som exempelvis varvsarbetet på Gullbergskajen, är upplevelsebaserade och behöver platsen för att kunna realiseras. Genom att praktikerna är platsbundna förutsätts således det rumsliga för att, genom kroppen, kunna lokaliseras. Representationer kan istället förstås som föreställningar.

Det finns motsättningar i triaden, och det är genom dessa motsättningar som spänning skapas vilket Lefebvre menar genererar en dynamik i användandet och förståelsen av de tre begreppen. Motsättningarna bygger på den ovan nämnda skillnaden mellan upplevelse och föreställning, samt praktik och representation. Liksom rumsliga praktiker är representationernas rum också erfarenhetsbaserad. De utgörs av representationer i faktiska

rum, och kan mer konkret förstås som det levda rummet. Där skiljer sig de två från den tredje, rummets representationer, som Lefebvre istället menar är föreställningar, exempelvis sådana som arkitekter och planerare använder. De föreställda rummen handlar om förväntningar och framtidsvisioner, och används för att forma och behärska miljöer. Det är i spelet och motsättningarna, dessa tre moment emellan, som platser enligt Lefebvre konstitueras. (Ibid, s. 38–44) Det är också delvis utifrån dessa analysverktyg jag kommer studera mitt material då jag söker finna förståelse mellan plats, brukare och föreställningar utifrån tidsmässiga och spatiala aspekter.

3.2.2 MARKNADSFÖRING AV POSTINDUSTRIELLA STÄDER

För att förstå de tre samhälleliga aspekternas funktion i den moderna stadsutvecklingen, men också i relation till dem, har jag inkluderat Otto Riewoldts begrepp *brandscaping*, från boken med samma namn. Jag har också inbegripit idéer kring industri-romantik utifrån begreppen *autenticitet* och *entreprenörsurbanism* som båda verkar som aktiva komponenter i marknadsföringen av postindustriella städer. Begreppet *brandscaping* är en vidareutveckling av den klassiska varumärkesmodellen som sedan långt och länge använts för att stärka en industris verksamhet genom att måla fram symboler i produkter, arkitektur och interiör. (Riewoldt, 2002, s. 7) Varför varumärken är en succéfaktor i den globala tävlingen om kunders uppmärksamhet menar Riewoldt är för att de står för värde. Vi identifierar oss genom de varumärken vi väljer. De genererar status och inkludering i annars kanske slutna sammanhang. Enligt Riewoldt har denna syn på varumärken och värden idag, med urbaniseringen i spetsen och i samspel med kapitalismen, överförts till staden och dess uppbyggnad. Exempelvis har landmärken i vissa fall kommit att agera viktiga varumärken för en stad. Det avgörande paradigmskiftet står dock att finna i när den emotionella upplevelsen av städer blev dominerande efter industrins tillbakagång. (Ibid, s.8–9)

Genom *brandscaping* menar Riewoldt att platser transformeras till varumärken och blir till attraktioner. Ett exempel är Nike Towns, vilka byggts i några av världens mest kända städer, helt baserade på varumärkets konnotationer och denotationer. Konceptet är som ett plagiat av underhållningsindustrin, applicerat på platser i urbana miljöer. Förutom dessa, renodlat märkescentrerat uppbyggda platserna skapas även genom *brandscaping*, hybrider. Dessa kan enligt Riewoldt verka som nyckelkaraktärer i den moderna stadsomvandlingen. Hybriderna förklaras med shopping som kolonisationskraft i staden, vilket resulterar i att exempelvis stationer muterar och blir shoppingcenter. Kunden, eller invånarna i staden, blir genom detta

aktörer, skådespelare. Arkitekturen, eller stadsrummet blir scenen vars syfte är att övertyga, det är något som ska upplevas. Den slutgiltiga uppgiften för staden och dess arkitektoniska uppbyggnad blir att sända ut meddelandet som översätter design till emotionella uttryck. (Ibid, s 9–11)

I marknadsföringen av postindustriella städer som varumärken blir anspelningar på autenticitet och genuinitet ett allt vanligare grepp. Detta beror, menar sociologen Sharon Zukin, på att vi lever i en tid då identiteter är instabila och människor bedöms utifrån prestationer istället för bakgrund och kvaliteter. Begreppet autenticitet, menar Zukin, dock i sig självt är problematiskt då det besitter schizoida kvaliteter genom att å ena sidan tillskrivas ursprunglighet och historiskt först, men å andra sidan också attribuera något unikt och innovativt (Zukin, 2011, s. 14–15). Marknadsföringen av städer, menar Zukin, bygger på en strategi med autenticitet och genuinitet som verktyg som tillsammans med politisk och ekonomisk makt kontrollerar både utseendet och bruket av urbana platser. (Ibid, s.15 & 275–476)

I denna strategi av uppbyggandet av postindustriella städer diskuterar C. Thörn hur stadens invånare reduceras till åskådare i ett skådespel vars syfte är att skapa en attraktiv stad genom estetisering av det offentliga rummet. Hon menar i sitt kapitel ”Att fiska efter autenticitet. Staden som teater” ur antologin *Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*, att det i Göteborg är resultatet av stadens omvandling från hamnstad till evenemangsstad efter varvskrisen på 1980-talet. (C. Thörn, 2010, s. 139–147) Tahvilzadeh beskriver situationen som ett tvådelat läger där ena sidan, genom ovanstående aspekter, handlar om en tävlan städer emellan, och att optimera den ekonomiska tillväxten. Detta sker, enligt Tahvilzadeh, genom att stadsomvandlingen blir ett tillväxtorienterat projekt med syfte att attrahera kapital och högspecialiserad befolkning på en global marknad. På andra sidan lägret ligger fokus istället på omfördelningspolitik av makt och resurser med syftet att rusta upp nedgångna platser i staden för att levnadsförhållandena för invånarna ska bli mer jämlika. (Tahvilzadeh, 2015, s. 1–7 & 11–26)

En viktig komponent i denna strategi är också Robert Willims idéer om en ruinromantik kring postindustriella platser. Han menar att det därigenom skapas en distans till industriepoken vilket öppnar upp för nya användningsområden och sätt att se på platserna. (Willim, 2008, s, 3–15) Genom en tät sammanflätning mellan kultur och ekonomi estetiseras dessa platser och en nostalgi och känsla av autenticitet uppstår eller konstrueras. Platsernas funktion omformuleras och blir, istället för kopplat till fysiskt arbete inom industrin, en plats för rekreation, nöje och konsumtion.

Även forskaren Dalia Mukhtar-Landgren belyser i sin avhandling *Planering för framsteg och gemenskap. Om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar* problematiken i planeringen av postindustriella städer. (Mukhtar-Landgren, 2012) Hon menar att begreppet *planering* är svårt att skilja det från andra politiska processer då det i många fall överlappas med exempelvis styrning och beslutsfattande. För att förstå processen i stadsplaneringen och således kunna diskutera mitt material blir Mukhtar-Landgrens tankeschema; relationen mellan kunskap-handling-mål ett konkret verktyg. Inom planering finns också, enligt henne, en tradition av antagande att planering är en rationell och systematisk analys, till skillnad från politisk verksamhet. Trots att inomvetenskaplig kritik på tilltron om planeringens ”master plan” sedan 1950-talet uttalats är det än idag på grunden av tilltro på rationalitet och vetenskap som planering legitimeras. (Ibid, 2012, s. 37–41)

De ovan nämnda aspekterna är alla del i det politiska och ekonomiska spel som Mats Franzén, Catharina Thörn och Nils Hertting i boken *Stad till salu. Entreprenörsurbanismen och det offentliga rummets värde*, kallar för entreprenörsurbanism. (Franzén, Hertting & C. Thörn, 2016) De menar att planering och strategi för uppbyggandet av postindustriella städer handlar om att öka den ekonomiska tillväxten för att göra staden konkurrensduglig på den globala skalan. Fenomenet kan enligt författarna också uttryckas, och förstås, som att hitta och utnyttja möjligheter att sälja staden på. (Ibid, s. 22–30)

I kombination med Lefebvres spatiala triad ger begreppet *brandscaping* mig redskap att förstå, dels det fundamentala uppbyggandet av en plats samt dess symbios med det specifika sociala sammanhanget. Samtidigt möjliggör det en länk till dagens stadsutvecklingspolitik och en förståelse till städers byggnadsstrategier. Genom teorier kring autenticitet och makt som delar i den moderna stadsbyggnadsstrategin kan marknadsföringen av städer också kopplas till vilka potentiella konsekvenser och strukturer i det sociala sammanhanget det kan bidra till. Samtidigt hjälper det till att problematisera själva grundstommen i uppbyggandet av städer då mycket bygger på anspelningar av det *autentiska* som i själva verket är en relativt schizofren företeelse.

3.2.3 KÄNSLA OCH PERCEPTION

För att kunna förstå och analysera den enskilda människans roll och påverkan i platser uppkomst och den moderna stadsutvecklingen har jag som tredje ben i mitt teoretiska perspektiv valt att inkludera teorier kring människors känslor och reflekterande. Som grund utgår jag från sociologen Les Backs tankegångar i boken *The art of listening*, med inslag från

sociologen Charles Wright Mills bok *The sociological imagination*. (Back, 2007 & Wright Mills, 1959) Som komplement till de föregående nämnda teoretiska ingångarna har jag valt att också inbegripa teoretiska synsätt från böckerna *Mellanrummens möjligheter. Studier av föränderliga landskap*, och *Stories of cosmopolitan belonging. Emotion and location*. (Jones, Jackson & Rhys-Taylor, 2014, Saltzman, 2009) De två böckerna bidrar med förståelsen av hur känslor och upplevelser är nära sammankopplade med platsers uppkomst och identiteter.

Det jag utifrån Wright Mills tankar använder är idén om den sociologiska visionen att länka samman ”privata problem” med ”offentliga frågor”. Mer konkret innebär det, förståelsen av de minutiösa och vardagliga känslorna. Vad det är som framkallar dem, vilka handlingar de ger upphov till, och reflektion över deras ursprung samt vilka maktförhållanden de återspeglar, förstärker eller undergräver. (Wright Mills, 1959, s. 5–14) Back menar att för att förstå det vardagliga och dess koppling till samhällets uppbyggnad behöver vi, i en tid och kultur där fokus ligger på att prata, hitta ett sätt att på ett omsorgsfullt sätt istället lyssna på människor. Han menar att detta fenomen, att ingen lyssnar men alla pratar, får allvarliga och skadliga konsekvenser i vår globaliserade värld där tid och rum alltmer pressas samman. (Back, 2007, s. 8)

Vad Back förespråkar är ett globalt *sociologiskt lyssnande*. Genom det sociologiska lyssnandet menar Back att det som dämpas eller inte går att säga med ord kan bli synligt. Det bjuder med sensitivitet och respekt in det som i offentligheten inte annars uppmärksammas och bidrar till en gränsöverskridande, etisk men samtidigt kritisk bild av samhället som verkar på en global skala. Genom det sociologiska lyssnandet menar Back att det blir möjligt att förmedla en alternativ historia, som en motvikt mot det idag likriktade, kommersiella samhälle där röster som inte passar in i normen lätt tystas eller förkastas. Det sociologiska lyssnandet skulle enligt Back kunna ses som ett historiskt vittne med syfte att ta människors berättelser på allvar och därigenom påvisa en värld bakom den publika och offentliga bilden. Samhället kan på så sätt åter få se, och återkoppla till det mänskliga i en värld som annars helt är på väg att slukas av det omänskliga. (Ibid, s. 163–167)

För att koppla Backs och Wright Mills teorier om känslor och det vardagliga till den fysiska platsen i staden, där samhället utspelar sig, vänder jag mig till sociologerna Hannah Jones och Alex Rhys-Taylor och Emma Jackson, verksam inom urbana studier. De hävdar i boken, *Stories of cosmopolitan belonging. Emotion and location* att platser bibehåller sin kraft genom berättelser, föreställningar och rumsliga praktiker. (Jones & Jackson & Rhys-Taylor 2014, s. 4–5) Den komplexa väv som utgör platsens helhet och koppling till människor och andra platser, menar Jones och Jackson, konstitueras genom affekt, eller känsla. De menar

att människors vardagliga interaktioner på en plats innefattar de pågående livet, arbete, val och känslor vilket naturligt blir en del i platsens helhet. (Ibid, s. 7) En stad består av ett antal platser och är således sammanlänkad med invånarnas vardagliga liv och känslor. I städer som i enlighet med den moderna stadsutvecklingen planeras att utvecklas finns platser som ”blivit över”, eller ligger i gränslandet mellan stad och land. I boken *Mellanrummens möjligheter. Studier av föränderliga landskap* skriver etnologen Katarina Saltzman att sprickor i staden alltid existerar då det är omöjligt att förutse förändringar. Paradoxalt nog blir då dessa mellanrum en förutsättning i sig för en välplanerad stad. Då även dessa platser utgör en fundamental del av staden blir det vardagliga livet där en aktiv komponent i både stadens men också samhällets uppbyggnad. Dessa platser har en inneboende ambiguitet då de från stadens position betraktas som överblivna eller innehållslösa samtidigt som de genom de mänskliga interaktionerna på vardaglig basis utvecklats känslomässiga värden för de som är aktiva där. (Saltzman, 2009, s. 12–13)

Genom verktyg från Back och Wright Mills kan alltså den lilla människans perspektiv genom känslor och vardagligt leverne bidra i analysen kring plats och brukare. Vidare ger tankesätt från Jones, Jacksson, Rhys-Taylor och Saltzman, medel att förstå det perspektivet i relation till den större samhällskontexten i den moderna stadsutvecklingen.

4. ANALYS

Analysen består av tre delar. Först kommer upplevelsen av platsen, alltså informanternas tankar och känslor för kajen, samt platsens historiska uppkomst analyseras. Detta kopplas sedan till hur det kan förstås i, och påverka den större samhällskontexten. I andra delen går jag sedan in på förstudien och kommunens planer för området. Jag kommer då att analysera platsen utifrån idéer kring kulturarv och bevarande samt ställa det i relation till samtida stadsutvecklingsmodeller. I den tredje och avslutande delen kommer jag att analysera hur platsen Gullbergskajen förmedlas som varumärke som ett resultat av övergången till det postindustriella tillståndet samt hur faktorer som exempelvis populärkultur och media genom begreppet *industrial cool* blir inflytelserika faktorer i stadsutvecklingens maktspel. Hela analysen kommer genomsyras av spänningen som Henri Lefebvre beskriver i sin spatiala triad, hur momenten överlappar varandra och således hur alla plan bidrar till tillblivelsen och förståelsen av en plats.

I kapitlet gällande tidigare forskning började jag i det allra vidaste fältet för att sedan övergå till den lokala kontexten. Likaså gjorde jag i teorikapitlet, där jag började från

ett övergripande perspektiv, med fokus på platsens konstitution och stadsplanering för att sedan avluta i teorier kring känslor och upplevelser. I analysen kommer jag istället att göra tvärt om, då jag i undersökningen utgått från den lilla människans perspektiv, vardagliga känslor och praktiker och därmed börja analysen i informanternas upplevelser av kajen. (Jfr Back, 2007, s. 163–167)

4.1 UPPFATTNINGEN AV PLATSEN

4.1.1 VARDAGLIGA PRAKTIKER OCH UPPLEVELSER PÅ, OCH AV GULLBERGSKAJEN

På Gullbergskajen (kanske framförallt vår- och sommartid) ligger luften tung av dofter från färg och olja, ständigt ackompanjerat av sorlet från det pågående varvsarbetet. Platsen har, som tidigare nämnts, sedan 70-talet, förvaltats av en förening av entusiaster där medlemmarna fått tillgång till kajplatserna. Föreningen består av ett sextiotal fartygsägare som alla har sina mer eller mindre iordningställda fartyg längs kajen. Det är en ideell verksamhet vars syfte är att rusta upp äldre och kulturintressanta fartyg. I detta avsnitt kommer jag att undersöka informanternas upplevelser och reflektioner kring Gullbergskajen och den känslomässiga kopplingen mellan brukare, besökare och den fysiska platsen. Jag kommer också analysera hur det vardagliga agerandet, och känslorna knutna till det, får en inverkan på den större samhällskontexten.

”Saker och ting går ganska långsamt... Det är genom, alltså platsen här, om man jämför med industriområdet bredvid, där går det snabbare. Det känns som att kajen är som en liten kupa där saker tar sin tid... Om någon lägger en färgdunk på en plats, då står den där i ett år och sen kanske nån tar bort den. Och folket här är heller inte några stressade människor utan det är... Ah, det har sin lunk, och det tar sin tid.” - Paul

Det är genom personerna, själva kropparna på platsen, som de vardagliga praktikerna utförs. Det är alltså redan här givet att de verkar som en länk mellan den fysiska och den sociala världen genom att kroppen både besitter såväl fysiska som sinnliga egenskaper och därmed verkar i båda världarna. (Lefevbre, 1991, s. 39, 40–41) Som Jones, Jackson & Rhys-Taylor skriver, bibehåller platser sin kraft genom människors berättelser och vardagliga ageranden. (Jones, Jackson & Rhys-Taylor, 2014, s. 4–5) I citatet ovan beskriver Paul sin egen bild och

upplevelse av Gullbergskajen. Det är en del av det spektra som bygger upp platsens helhet. Föreningens agerande, känslor och upplevelser, eller berättelser som Pauls, bildar tillsammans den komplexa väv genom vilken platsens potens och förenande med staden träder fram i. (Jfr ibid, s. 7) På kajen arbetar människor sida vid sida, utifrån en gemensam strävan att platsen inte ska se alltför eländig ut, och möts i den delade passionen för renovering av äldre fartygsprojekt. Detta till trots är föreningslivet på kajen inte alltid en dans på rosor, något samtliga informanter nämner på olika sätt.

”Hur tycker du stämningen är mellan er båtägare på kajen?”, frågar jag.

”Jaa, det... Det är en skara individualister”, säger George och skrattar.

”Starka viljor kanske...?”, frågar jag lite trevande.

”Starka viljor ja...”, fortsätter han fundersamt.

”Men ni har ändå hållit igång länge... så nåt måste ni göra rätt?”, fortsätter jag.

”Ja, alltså det är väl... Ja man får väl acceptera att folk inte alltid kommer överens.”, svarar George eftertänksamt.

Det finns ändå i det sociala sammanhanget en grund byggd på solidaritet där var och en förväntas bidra med det den kan. Samtidigt blir det som förväntas inte alltid gjort vilket på flera plan ger konsekvenser för hela föreningen.

”Det är ganska blandat. Eller en klassiker är, som den båten som ligger bredvid, att någon köper en båt och har jättestora planer och jag ska segla till Västindien med den här båten och sådär! Jag ska bara fixa lite först... Och så börjar de riva på den, och det går ganska snabbt och lätt sådär. Men sen när de ska börja bygga så tappar de sugen och så blir det liggande, och så blir det massa presenningar över för att det läcker in och sen... ligger det så i tio år.” - Paul

Ambitionsnivåerna inom föreningen och respektive båtägares projekt verkar, utifrån informanternas svar, variera stort. Då föreningens egentliga verksamhet endast baseras på gemensam efterhållning av kajen verkar detta dock inte vara något som stör då varje båtägare ansvarar för sitt. Vad det däremot, inför förändringar i området, kanske ger upphov till är en oro inför hur kommun och besökare ser på kajen och de kanske mindre framgångsrika projekten som ligger förtöjda där.

”Kajen används, vi använder kajen för att lägga upp, alltså när man arbetar har man ju rätt mycket... att lägga upp saker på kajen när man arbetar. Men det är också så att det får ju inte se alltför skräpigt och eländigt ut på kajen, för vi är ju beroende av att... hålla oss väl med kommunen och att folk som går här nere får ett positivt intryck av oss. Det har ju vart ibland... Ibland har det blivit väl mycket skrot där nere och så...” – George

Det materiella på kajen, det fysiska planet, blir i Georges citat ovan tydligt hur det hänger samman med det sociala och icke-reella. Genom mellanhanden kroppen, människan, påverkar det spatiala hur det sociala rummet blir till, uppfattas och kanske även får en påverkan på dess framtida tillstånd. (Jfr Lefebvre, 1991, s. 26–29) Hur dessa vardagliga reflektioner och praktiker kan få mening i det större sammanhanget, som planering på stadsnivå, kan förstås utifrån C. Wright Mills sociologiska vision, att länka samman ”privata problem” med ”offentliga frågor”. (Jfr Wright Mills, 1959, s. 8–9)

Genom att studera de fyra intervjupersoners reflektioner kring sitt vardagliga varande på platsen Gullbergskajen kan alltså deras roll, men också koppling till globala processer och strukturer träda fram. Denna process, menar Les Back, handlar om att åskådliggöra det mångtydiga i berättelserna, att lyfta mönster och komplexitet. Genom det kan de exkluderade och förbisedda tillåtas en känsla av tillhörighet och röster som annars inte skulle höras, blir hörda. I ett annars likriktat samhälle blir en udda plats och social samvaro som Gullbergskajen en alternativ historia, vars berättelse på grund av rådande strukturer skulle kunna ses som obetydlig. Genom Backs idéer kan dock deras berättelse förstås och verka som en viktig motpol och på så sätt fylla en funktion i utvecklingen av staden. (Back, 2007, s. 1 & 51–52) Den känslomässigt laddade mångtydighet som uppenbarade sig i studien var framförallt påtaglig när informanterna nämnde den kommande omvandlingen. Flera av dem uttryckte en förståelse för utvecklingen av området, blandat med förhoppningar om att få vara kvar samt en undran över vad deras inkludering i utvecklingen i praktiken kommer innebära.

”Nej, men jag ser väl det som positivt. Det har ju vart ett område som präglats med lastcentraler, vi har ju Renova som har avfallstransport... Det de flesta storstäder strävar efter är att få en stadskärna som, ett centrum som vidgar sig lite mer och som har en mötesplats i staden med nära anknytning till

bostadsmöjligheter. Och det blir ju en del, det blir många... Man vill förmodligen ha lite mera liv inne i stadskärnan. (...) Så det är ju helt förståeligt. Samtidigt kan jag förstå att det blir väldigt exklusivt. Just att man kompakterar där det finns tillgång till allt. Affärer, nöjescenter, bio och vad det nu är för nånting... Opera, och teater och så vidare. Det blir en helt annan press på... Man vill liksom presentera det välsminkat (...)" – John

John uttrycker just den här dubbelheten, förståelsen och en viss övertygelse om förändringens nödvändighet och samtidigt en osäkerhet på om de verkligen är inkluderade i framtidsbilden. Dessa återkommande framgent av inre motsättningar och tvivel skulle kunna tolkas som snarare en bristande länk mellan att de aspekter som Wright Mills talar om i sin sociologiska vision. För att återigen knyta an till Back, föreningen länkas genom de vardagliga praktikerna, upplevelserna och känslorna av kajen samman med globala, sociala och historiska krafter. (Back, 2007, s. 69–70 & 73–76) För att förstå platsen Gullbergskajen krävs alltså att det mänskliga på platsen räknas in i helhetsbilden. Först då kan Fartygsföreningen Gullbergskajens koppling till platsen förstås, genom ett sökande i det vardagliga och en strävan efter att koppla samman plats, makt och känsla.

I detta avsnitt har en inblick i informanternas upplevelser, praktiker och känslor för kajen redovisats. Vidare har koppling mellan brukare och plats, men också hur den relationen spelar in i den större samhällskontexten analyserats. Genom sociologiskt lyssnande i kombination med rumsliga praktiker har det motiverats varför upplevelser och känslor blir en nödvändig komponent för att förstå den större bilden i hur Gullbergskajen är kopplad till dess brukare, och till globala strukturer och krafter.

4.1.2 KÄRT BARN HAR MÅNGA NAMN

Genom åren som gått sen kajen förlorade sitt kommersiella värde har benämningen för Gullbergskajen, liksom skutorna och fartygen, med jämna mellanrum bytts ut. Benämningarna bygger oftast på något slags tillstånd, eller fas som platsen befunnit sig i, kombinerat med myter och berättelser. Jag ämnar i detta stycke analysera dessa spontana och tillfälliga faser som gett upphov till namnen på kajen samt koppla det till hur de kan resultera i nya värden och därmed få betydelse för områdets framtid. Namnen för kajen har fört med sig både bättre och sämre denotationer för platsen, något informanterna ofta återkommer till i våra samtal kring bilden av kajen;

”Jag läste nån gång att de dödas fartyg, eller de fördömdas fartygs kaj, att det hette så för att här... Man använde den här kajen som uppläggningsplats för fartyg som skulle gå till upphuggning. Drömmarnas Kaj är väl för att det är så mycket drömmare och sådär. Ah, att den här båten ska bli såhär! Och segla dit och dit, och så sitter de, och så drömmer de... och... gör inte så mycket åt det.” - Paul

Övergången till det än så länge bestående smeknamnet, ”Drömmarnas kaj”, kanske oftast i jämförelse med de andra uppfattas som positivt. Samtidigt menar George och Paul att det har en inneboende dubbelhet som till viss del också smittar av sig på de som är aktiva på platsen, eller kanske till och med att det från första början uppkommit genom vissa personers drömmeri.

”Jaa... lite grann, att det bara är tokiga människor som... Som satsar på projekt som havererar och båtarna ligger där, sjunkna. Drömmarna har sjunkit ner i dyn och där ligger dom och... Det är ju ingen...”, säger George skrattandes och lite tvekande innan han fortsätter, ”det är ju inget positivt.”

Även Ringo bekräftar denna dubbelsidiga inverkan de olika benämningarna för med sig, och berättar om hur media i perioder rent fiktivt framställt kajen på ett konstlat sätt, kanske för att ytterligare spä på de redan existerande föreställningarna av platsen. Han berättar att det finns en omfattande mytbildning kring platsen och menar att de kanske delvis har ursprung i medias skildringar av kajen på 60-, 70-talet. Den omskrev då, enligt Ringo, som ”nordens Chicago”, och han berättar hur journalister iscensatte olika scenarion för att kunna skriva fram det på det sättet.

”Typ en journalist och nån bildjournalist var där nere. Bildjournalisten la sig under nån båt med några spritflaskor och de tog bilder och sånt för att visa hur det var. Alltså påhittade grejer som de skrev sen. Ingen aning om vad det har haft för avtryck exakt, men det finns ju en mytbildning och den är... Den kommer ju nånstans ifrån och det är väl säkert en blandning. Det går väl inte och ta reda på exakt vart det kommer ifrån, men det finns nån slags mytbildning av platsen som

har odlats på olika sätt under olika tider som fortfarande finns kvar. Så det är ibland lite tröttsamt.”

Som Ringo säger kanske bilden är en blandning av sanning och fantasi, som idag smält samman och cementerat den bild många har av Gullbergskajen. Denna bild förmedlas till viss del också genom förstudien (som jag diskuterar mer ingående i nästkommande kapitel) och skulle på så sätt kunna tänkas ha en funktion i stadsomvandlingen då det utan den är tveksamt om kajen skulle uppfattas som säregen och värdefull.

Trots vissa skillnader går här att dra en parallell till, som Ingrid Martins Holmberg uttrycker det, framträdandet av ”det gamla fina Haga”. Liksom för Gullbergskajen, aspireras där att hitta former för bevarande av den befintliga bebyggelsen i stadsförnyelsen. (Jfr Martins Holmberg, 2006, s. 225, 255–256) Genom parallellen till Haga kan föreningens roll i processen lättare förstås och hur den påverkar både bilden av området men också den framtida utformningen av den fysiska platsen Gullbergskajen. Som H. Thörn beskriver i Hagafallet var de sociala rörelserna centrala för beslut om platsens omvandling samt för den uppmålade bilden av området. Likaså kan det tänkas att föreningen på Gullbergskajen genom deras relativt unika verksamhet och långvarighet på kajen kan komma att kunna påverka de framtida planerna. (Jfr H. Thörn, 2010, s. 33–39) Hur det sociala spelar in i bilden av själva föreningen kan tänkas vara genom att myterna och föreställningarna, förutom till kajen och fartygen, också kopplas till personerna som är aktiva där, genom exempelvis uttalanden om drömmare och som George uttryckte det, tokiga människor med havererade projekt.

De olika faserna för kajen, som exempelvis sista anhalt innan fartygen går till upphuggning eller tillflyktsort för drömmar om Västindien för alltså med sig idéer om både platsens utformning och människorna som är aktiva där, idéer som enligt informanterna än idag artikuleras. Trots inslag av myter skulle perioderna med tillhörande benämning och föreställning alltså kunna ses som något slags ursprung till det som idag uppfattas som den Gullbergskaj värd att bevara. Platsens uppkomst genom dessa faser i kombination med en icke-existerande eller styrd planering är något som George och de andra uttrycker som en betydande del av kajens charm.

”Om vi tänker, om nu att vi hade legat nere vid södra, borta vid stenpiren där. Om det av nån anledning, nån gång i världen blivit det som blivit platsen för våra båtar. Jag tror inte att det på det sättet hade vart så stor skillnad, under

motsvarande omständigheter. Men nu är det väl på nåt sätt mera som att, det är en viss typ av verksamhet som har blivit kopplad till Gullbergskajen, det är inte Gullbergskajen som sådan som har startat detta utan det är att det började med gamla segelskutor och annat som låg där eftersom hamnverksamheten hade upphört och det var ett område som ingen hade användning för. Då samlades förhoppningar, gamla skutor och optimister och lite annat. Det var ingen planerad tillväxt. Det här har bara blivit som det har blivit. Det är väl det som är en del av charmen i det idag... Ingen hade väl kunnat sätta sig vid ett skrivbord och tänka ut att man skulle ha det som vi har det... Då hade det blivit något väldigt mycket mer välordnat och strukturerat och uppstyrt. Nu har vi själva kunnat styra utvecklingen utan att andra lagt sig i alltför mycket.”

Platsens osäkra position i den framtida stadsutvecklingen skulle alltså kunna bero på dess historiska uppkomst genom icke-planering och spontana faser vilket försatt den i ett mellanrum där numera stadens mitt och perifera zoner möts. (Jfr Olshammar, 2010, s. 73–74) I detta mellanrum som uppstår i städers sprickor står tid och rum inte stilla. Genom praktik, vardagligt liv och användande av platserna är utvecklandet av nya värden en naturlig process och därmed oundvikligt. (Salzman, 2009, s. 12–13) Vardagens gilla gång på Gullbergskajen har genom åren som gått, liksom på alla andra platser där människor agerar och interagerar på vardaglig basis, kommit att betyda något för brukare och för stadens uppbyggnad. Då dessa svårdefinierade värden kanske inte gynnar de kommersiella syften som ingår i exploatering av attraktiva innerstadsområden, blir deras tyngd i den framtida planeringen av platsen återstoden att se.

I det gångna avsnittet har det konstaterats att föreningen, fartygen och platsen, alla är påverkade av det arv eller värden som platsens olika faser genom tiden fört med sig. Det är delvis genom dem som platsen utvecklats till vad det är i idag och kommer således ha en inverkan på hur det kommer se ut i framtiden. Vad som däremot är oklart är om detta historiska arv, eller värde, från kommunens sida också kommer inkludera den sociala samvaron på platsen och hur det i så fall är möjligt att bevara något som fortfarande lever och verkar som en dynamisk process.

4.2 BEVARA PLATSEN HUR OCH FÖR VEM?

4.2.1 VISION OCH FÖRSTUDIE

I denna andra del av analysen kommer jag att mer ingående redogöra för, och analysera hur Gullbergskajen porträtteras i förstudien och hur platsen ingår i framtidsvisionen för Älvstaden, samt koppla det till informanternas tankar kring sin existens och den framtida utvecklingen. Redan i detta stadie av tidig planering genomsyras processen av makt ovanifrån där invånarna på en plats krasst sett skulle kunna beskrivas som brickor i ett spel eller marionettdockor i en teater, där stadsrummet får agera scen. För att förstå denna icke-materiella eller reella makt som planerare och stadsutvecklare besitter vänder jag mig till Lefebvres spatiala triad och då framförallt till momentet rummets representationer. Genom begreppet kan det abstrakta och föreställda rummet i exempelvis förstudien eller liknande planhandlingar förstås som ett sätt att forma och tillslut behärska miljön för de tänkte rummen. Hur detta grepp tas i bruk och blir en av de tre noderna i triaden, är således genom uppbyggande av förväntningar och visioner riktade mot framtiden. (Lefebvre, 1991, s. 33)

Det blivande Älvstaden beskrivs i visionen som öppen för världen, en dynamisk plats där kultur och näringsliv utvecklas sida vid sida. Det beskrivs också som inkluderande och ”växande utifrån våra behov och önskningar”. (Centrala Älvstadens projektgrupp, 2012, s. 7) Visioner är oftast insvepta i storslagna ord och monumentala skildringar, vilket kanske inte är märkligt då det handlar att måla upp en bild för det önskvärda framtidsscenarioet. Vad som däremot kan vara svårt med den typen av skrifter är att förstå vilka konkreta effekter det faktiskt kommer få, och vem ”utifrån våra behov och önskningar” syftar på. Gullbergskajen är högst närvarande i förstudien som gjorts för området Gullbergsvass. Kajen omnämns först i den historiska tillbakablicken där dess kommersiella värde för industrin och föreningens grundande på 70-talet kort förklaras. (Älvstranden Utveckling et. al, 2015, s. 38) Kajen beskrivs längre fram som tveksamt öppen för allmänheten på grund av dess bommar och att den är ”full av privata ägodelar i skjul och på båtarna”. (Ibid, s. 48) Samtidigt visar sociotopskartor² som Göteborgs stad utvecklat för centrum att Gullbergskajen är en av de platser i Gullbergsvass som markerats som kulturell och social knutpunkt. Det besitter också samtliga sociotopsvärden som redovisats i området, nämligen; båtliv, fiske och promenad. (Ibid, s. 48–49)

---

² En karta som visar hur människor använder och upplever offentliga platser och grönområden. De bygger på undersökningar, enkäter, platsobservationer och intervjuer med frågor kring vilka platser som används, och vad som är värdefullt i området. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 48)

”Befintliga värden som stråket längs Drömmarnas kaj och Skansen Lejonet är viktiga identitetsbärare i utvecklingen av det nya Gullbergsvass” (Ibid, s. 49)

Kajen har här tillskrivits ett värde i form av identitetsbärare, vilken tydligt ska ingå när stadsdelen utvecklas för att skapa miljöer som gör den ”trevlig att leva och vistas i, med gröna, lugna, hälsobefrämjande stadsrum och rörelsetråk som knyter ihop delarna och gör helheten till det som ibland brukar benämnas ’a liveable city’. (Ibid, s. 49) Platsen beskrivs som viktig, föreningens båtanknutna verksamhet som en sista rest av hamnkulturen. (Ibid, s. 52) I framskrivningen av områdets värden ställs frågor om vad som ska sparas, skapas eller förhöjas och det är kanske först här som den verkligt intressanta skärningspunkten framträder, nämligen i förenandet av att bevara och nyskapa.

”Drömmarnas kaj förvaltas av en förening som har eget intresse i att bevara den eller utveckla den på sina villkor. De är brukare av platsen idag och har stark koppling till båtarna, skjulen och promenadstråket. Samtidigt finns besökare som vill mötas av ett ordnat, tryggt och pittoreskt stråk som har en naturlig koppling till staden. En framtida utveckling bör ge utrymme för olika intressenter och intressen där det befintliga kan stärka det framtida värdet för staden. Området kring före detta Gasklockan har ett historiskt värde och innebär nostalgi för många göteborgare. Gasklockan är ett monument i stadsbilden och skapar tillsammans med Läppstiftet två tydliga landmärken vid älven.” (Ibid, s. 53)

Det tillskrivna värdet, eller kulturarvet, för Gullbergskajen handlar alltså delvis om nostalgi, men också om landmärken som kopplar samman områden i stadens kärna. Den inledda omvandlingsprocessen är ständigt närvarande och återkommande under mina samtal med de fyra personerna från föreningen. De olika scenarion som presenteras i förstudien kommer givetvis att påverka deras situation på kajen. Samtidigt råder en slags vila i att platsen och föreningens verksamhet omnämns som kulturarv och över huvud taget inkluderats i tankarna för områdets framtid. Förstudien skulle alltså genom rummets representationer, utöver vad den faktiskt är, med förslag och idéer, kunna ha en påverkande, kanske till och med manipulerande, effekt på hur samtalet kring utvecklingen förs. (Jfr Lefebvre, 1991, s. 36–37 & 46–47) Genom den blir kontroversiella och omfattande förändringar legitimerade och

därmed svåra att ifrågasätta. (Jfr Mukhtar-Landgren, 2012, s. 37–39) Den spänning som skapas kan leda till en dualism för de berörda på platsen då de accepterat förändringen genom inkludering i samtalet men också genom det begränsats på grund av förståelsen av utvecklingen som motiveras som nödvändig.

4.2.2 POLARITETEN I ATT FÖRSTÅ MEN STÄLLA KRAV

Kajens värde och framtida utveckling diskuterades med samtliga informanter under intervjuerna. Jag kommer i detta stycke analysera deras svar kring kajens funktioner och hur de ser på bevarandet av platsen genom dels paralleller till andra fall men också genom det paradoxala begreppet *hållbarhet*. Kajen har idag inget kommersiellt syfte och det är, trots bommar, öppet för vem som helst att uppehålla sig där. Samtliga informanter talar om kajen som en plats som, förutom varvsarbetet, används för rekreation. Det är också ett populärt tillhåll för turister, och ofta får kajen med dess fysiska ting ställa upp som kulisser i olika fotosammanhang. Detta möte mellan föreningens praktiska nytta och platsens estetiska funktion från besökares perspektiv var något som flera av informanterna reagerade på med både nöje, oförståelse och kanske ibland också en viss mån av irritation. Utdraget nedan är ett exempel på hur Paul ställer sig lätt frågande till detta fenomen och visar även på hur de pågående praktikerna på platsen är medskapare av människors upplevelser av kajen.

”Hur tycker du att andra, som inte är med i föreningen använder kajen? Om man tänker, som kommer utifrån?”, frågar jag.

”Ja, det enda som är, är väl att det är ett promenadstråk. Och nu snackar jag bara kajbiten som Fartygsföreningen Gullbergskajen hyr av kommunen, mellan vägbommarna. Men det är bara... ah, det är jäkligt mycket folk som går och fotar”, svarar Paul med eftertryck.

”Det är det?”, frågar jag med lätt förvåning i rösten.

”Jaaa.. Skitmycket”, säger Paul och skrattar till innan han fortsätter, ”Ja, det är jävligt populärt att ta foton med containrarna som bakgrund.”

Dock uttrycker även några av informanterna själva en viss fascination för platsen och tar flertalet gånger upp tankar om ett egenvärde av platsen och något värt att bevara, även för stadens räkning:

”Jag uppfattar nog platsen som ett spännande, intressant, inslag i stadsbilden. Exotiskt i viss mån, och en plats som tillför ett värde i stan, skulle jag säga. Nån typ av kulturella värden som inte finns på så många andra ställen. Som inte minst av den aspekten är värd att bevara på något sätt, eller värd att värna om från stadens håll, men också, från stadens håll så bör man värna om en sån plats för att det finns, ah, men för att det inte finns så många andra platser, men också för att det medför nåt slags kulturellt värde till stan. Det kanske inte går att räkna i pengar men nåt slags kulturellt kapital eller liknande. För det finns ändå många som uppfattar det som positivt, till exempel om man kommer som turist eller från nån annanstans i Sverige och vill kolla på nånting så är, det kan va kul och kolla på såna, det är inget museum utan det är en aktiv plats. Det finns många äldre fartygstyper och det händer olika saker, men det är inte ett museum på det sättet, som Maritiman, som är ett museum, utan det här är mer en plats som är i, kanske ständigt i nån slags förändring, eller process eller så, och det kan va spännande och besöka såna platser.”

Ringo talar här, utifrån sin egen uppfattning, om platsen som ”exotisk” och ”spännande”, men också som en dynamisk och högst pågående omvandlingsprocess. Kanske lever kajen kvar än idag tack vare denna ständiga förändring och dess fria villkor? George försöker istället sätta fingret på själva grundvalen om varför kajen bör bevaras, men finner det ändå svårt att konkret ringa in vad det där specifika är;

”Vad tror du hade hänt om ni flyttat över allihop till Ringön? Hade det blivit en ’ny’ Gullbergskaj?”, frågar jag.

”Inte på det viset... Eller det hade nog kanske fungerat (på) samma sätt i föreningen och så, men det är väl ingen tvekan om att det ligger något litet i kopplingen till platsen...Det... är... Det finns ju ändå något visst med begreppet Gullbergskajen. Det har någon form utav särskilt egenvärde eller som man, det skulle försvinna om man flyttade nån annanstans”, svarar George något tveksamt.

Intressant i de två resonemangen ovan är just hur Gullbergskajen motiveras som något, förutom för föreningen, även för staden, värt att bevara. Något som kommunen håller med om i förstudien. Här finns en tydlig skillnad i jämförelse med fallet Kvillebäcken. De värden som de verksamma i det nedgångna industriområdet lyfter fram i intervjuerna i *Den urbana fronten: en dokumentation av makten över staden*, såg inte kommunen och något bevarande var aldrig aktuellt, vare sig den fysiska eller sociala platsen. Istället revs all bebyggelse för att ge plats åt bostadsområdet Nya Kvillebäcken (C. Thörn, 2015 S. 76–77 & 236–247). Vilka är då de värden som gör Gullbergskajen värd att bevara, för både dess nuvarande brukare respektive för de arkitekter och kommunala planerare och som svarar för de framtida planerna, frågar jag mig.

”Det är en kul miljö, kreativ. (Det) finns också kul, spännande utbyte, där man alltid kan få hjälp och diskutera saker med andra likasinnade dårar där nere”, beskriver Ringo situationen på kajen med ett skratt.

”Därför att... De, på de andra ställena som är runt centrum, är väldigt uppstyrda... och väldigt, Ja, lite finare liksom. Jag gillar Gullbergskajen för att det är... Det är brokigt folk och det är brokiga båtar och det är... Gött häng”, säger Paul och ler nöjt.

Är ”en kreativ miljö”, ”gött häng” och ”spännande utbyte” värden nog? Något informanterna framhäver som betydande för även staden. Och går dessa värden ihop med planerarnas visioner för området, eller är de i själva verket samma? Föreningens åsikter och upplevelser av kajen är del i samtalet gällande omvandlingen av det offentliga rummet. Denna demokratiska mekanism som det offentliga rummet utgör menar Franzén, Hertting & C. Thörn skulle kunna riskeras på grund av hotet från den entreprenöriella stadspolitiken genom att den sätter den demokratiska mekanismen ur balans. Genom den obalans som uppstår mobiliseras och etableras en entreprenörsurbanistisk agenda och vems intressen som dominerar blir svårt att urskilja. (Franzén, Hertting & C. Thörn, 2016, s. 9)

Projektet Älvstaden, och därigenom utvecklingen av Gullbergskajen, är ett typexempel på den moderna entreprenörsinriktade stadsutvecklingen som ovan beskrivs. Genom den obalans som denna typ av utveckling kan medföra, blir värdena på platsen för staden Göteborg och Fartygsföreningen svåra att skilja åt. (Jfr Mukthar-Landgen, 2012, s. 37–49)

Kanske att denna sammanflätade värdegrund i själva verket bottnar ur samma postindustriella struktur som Nazem Tahvilzadeh menar format, och formar samhället och dess sociala relationer. Det tvådelade lägret inom stadsutvecklingen, som av Tahvilzadeh beskrivs ha uppstått på grund av den industriella krisen på 70-talet, går båda att spåra i fallet Gullbergskajen. (Jfr Tahvilzadeh, 2015, s. 1–2) Från informanternas sida uppfattas en ambition om en jämlik stadsomvandling i och med att kajen och föreningen inkluderats i förstudien och benämns som något positivt. De inser dock svårigheten i att förena sociala och ekonomiska intressen.

”Det är nog mer att man stänger ner den verksamhet som stör. Det är ju ett enormt maktperspektiv just det med släppa loss yta för bostäder. Det är ju ekonomiska krafter, som varken kommunen eller andra verksamheter kan styra över. Dom har möjligheter och resurser för att få lite som de vill så de får största möjliga avkastning. Där har verksamheten, eller föreningen inte så mycket att säga till om skulle jag kunna tro, utan då får man nog skapa nån form utav opinion som kan hålla en form utav krav så att det blir genomarbetat just det här att hur man, att man bygger upp då en form utav, kravställare, att invånarna ser då att, såhär vill vi att vår stad ska se ut för att vi ska känna att det är en stad som attraherar oss. Annars hamnar vi ju i samma, nästan, Stockholmssituation, att alla kajremsor där vid mälärstrandsfronten, de är ju totalt sanerade ifrån såna här båtobjekt och det är ju väldigt tillgjort för att det då ska va en utpräglad turiststad, så man ska inte hitta några avvikelser ifrån det perfekta.”

Vad John sätter fingret på är den inneboende paradoxala funktion som begreppet hållbarhet får i visioner och strategier i stadsutvecklingsprojekt. Hållbarhet inkluderas i samtal och reflektion om miljö, demokrati och jämlikhet, men trots detta verkar de politiska förändringarna i många fall lysa med sin frånvaro. (Tahvilzadeh, 2015, s. 11–12) ”Faran med begreppet ligger i dess förmåga att mobilisera disparata krafter runt en optimistisk framtidsvision som samtidigt bidrar till att rådande maktrelationer bevaras.” (Ibid, s. 21) Med detta menar Tahvilzadeh att begreppet verkar på en diskursiv nivå som vidare inte appliceras i praktiken. Föreningens fortsatta existens i det nya Gullbergsvass som beskrivs i förstudien skapar hos intervjupersonerna förhoppningar om att kunna verka på kajen då de på den diskursiva nivån är inskrivna i planen. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 66) Samtidigt

hovrar tvivel kring just denna inkludering, anpassning och den sociala hållbarhetstanken utifrån potentiella krav från planerare och områdets framtida invånare.

”Om jag fick välja... Alltså det är lätt att säga att man skulle vilja bevara det precis som det är. Att det bara blir bostäder här och att det ska rulla på som vanligt. Men jag inser ju att det, som det, det kommer bli så jävla svårt. (...) För om det ska bli nåt slags, ett litet centrum här med flashiga butiker och restauranger och såna grejer, då ser jag inte alls hur vi skulle kunna passa in i den bilden över huvud taget. Jag tror inte att det skulle gå i och med... Ah, jag tror folk skulle klaga på oss, från butiker, från fint folk som vill äta en fin middag på en fin restaurang. De skulle inte tycka att det var kul om vi gick och snöt oss i händerna här eller... ”, säger Paul skrattandes och fortsätter sedan med mer allvar i rösten, ”Och.... Ah, står och bankar. Det blir svårt med bostäder också såklart. Men... och det är väl därför jag inte riktigt tror på den visionen heller. Så vad jag tror är att de kommer börja bygga och vilja ha oss kvar... Men sen så kommer vi få så mycket krav på oss att vi antingen inte vill eller får vara kvar... Eller att vi blir bortkörda...”

Huruvida det ens är möjligt att bevara Gullbergskajen som vi idag känner den är i praktiken oklar. Föreningen och verksamheten på kajen skrivs in i processen genom förstudien men på ett konkret plan går det inte att utläsa hur detta införlivande skulle vara möjligt. Platsen beskrivs som värdefull, men om det är värden för de som brukar platsen idag eller för dess framtida invånares och besökares räkning är inget som tydligt framkommer. Samtidigt är det i den moderna stadsutvecklingen, i den postindustriella eran svårt att skilja på brukares värde och kommersiellt värde för staden. Detta på grund av att den urbana utvecklingen skapat, och också fortsättningsvis skapar strukturer för samhällets uppbyggnad och därmed alltid har ett inflytande på de sociala relationerna och upplevelserna. (Jfr Tahvilzadeh, 2015, s. 20–24)

4.3 PLATSEN SOM VARUMÄRKE

4.3.1 DEN POSTINDUSTRIELLA STADEN OCH PLATSEN

Gullbergskajen med omkringliggande område hade en given plats när Göteborgs industrier och sjöfart stod i full blom. Staden har sedan dess bytt riktning mot en kunskaps- och

evenemangsstad vilket kan ses som ett resultat av industrisamhällets tillbakagång. Förändringen beror också enligt vissa på det skifte som de senaste decennierna ägt rum i det kapitalistiska produktionssamhället, där varor övergått till tjänster med fokus på information och kunskap. (Furåker, 2010, s. 49) I denna tredje del av analyskapitlet kommer jag att analysera platsens övergång från industriområde till attraktiv del i stadskärnan och hur estetisering, föreställning, nostalgi och autenticitet är bärande faktorer i denna förvandling. Jag kommer även att sätta det i relation till den tidigare diskussionen om känslomässiga kopplingar till en plats, och hur de kommer till uttryck genom de ovan nämnda aspekterna. Platsens anknytning till industriepoken går inte att förbise, varken i den historiska kontexten eller i dagsläget. Förutom fysiska kvarlämningar på platsen är det också nära kopplat till de alltjämt pågående verksamheterna som utförs på kajen via föreningens aktivitet. Varvet Gotenius på andra sidan älven och den sjöfart som ännu idag lever kvar verkar också som en påminnande faktor av relikerna från den förgångna tiden av fabriker och skeppsfart.

”Det är ju... det är ett helt... en helt grym plats! Jag älskar ju det här som, dels sjöfarten men sen så industrin och... det här lite slitna... och nergångna... (...) ... Bara kolla rakt över älven på Gotenius att det dem, reparerar båtar och det är... Det åker förbi fartyg upp till Väneren. Och sen också att, på en såpass central plats, att ändå kunna ha den här verksamheten fortfarande, att det inte blir utkonkurrerat. Än så länge då, det kommer väl snart. Ja, att allt inte behöver ligga... att det inte behöver va en... prydligt och på rad allting, utan det får, det får se lite stökigt ut. För det, ah, jag... jag gillar det.” - Paul

Gullbergskajen uppskattas av informanterna för sin ”skitighet” och att allt inte behöver ligga på rad. Denna faktiskt postindustriella plats med allt vad det innebär skulle kunna motiveras som, för både brukare och besökare, ett viktigt inslag i den postindustriella staden som Göteborg utvecklats till. Den postindustriella auran och den beskrivna ”skitigheten” kan tänkas uppskattas av besökare, brukare och framtida invånare just för att området inte längre är ett aktivt industriområde. Platsen blir istället skildrad som något romantiskt och nostalgiskt, vilket dock delvis bygger på föreställningar om platsen och dess brukare. Joakim Forsemalms studie av Långgatorna, där dessa beskrivs som byggda kring idéer och diffusa känslor sprungna ut media och myter (Jfr Forsemalm, 2007, s. 96–97), blir här en intressant parallell.

På frågor kring hur informanterna tror att människor utifrån ser på kajen och de som är verksamma där var svaren oftast tveksamma och i många fall också tvetydiga;

”Antingen som ett pittoreskt inslag... av nånting... Lite småkonstigt... Eller bara som... Ehm... stökigt... och... fult... och... skitigt...” - Paul

Blandat tror jag... Ehm... Dels finns det de som tycker det är spännande och... exotiskt och... kul att vi, att man bevarar fartyg, alltså av olika anledningar bara tycker att det är spännande, troligtvis med en olika grad av reflektion. Från de som är intresserade av fartyg och båtar och som kan se vad det är för olika båtar som ligger där till de som bara tycker att det är exotiskt och spännande... typ som... Håkan Hellström och liknande som... sa i nåt tv-program att det är så spännande där, det är fullt med, vad sa han, jag kommer inte ihåg, med sopor, fullt med skit, men han, Håkan Hellström, är ett exempel på en person som inte har särskilt reflekterade tankar om saker och ting.” – Ringo

”Det är... Det är ju lite blandade reaktioner... Mycket tänker väl på sådär, i början ... Det var ju båtupphuggning här nere förut... När de började verksamheten och det har vart förknippat då med nån form utav, ah, men vrak eller liknande. (...) Och sen var det väl nån GP-artikel som var då att det var medlemmar som drömde om resor till Västindien och allt möjligt...” - John

”Ja, det första med folk som inte är mera än bekanta så blir det ju direkt det här med drömmarnas kaj och om man ska segla till Västindien.” - George

Genomgående är dock att bilden av kajen verkar bryta från den normativt ordnade stadsbilden, men också den tydliga kopplingen till skrönor och historier om kajen från förr. Den uppmålade bilden av kajen stammar alltså, liksom Långgatorna, ur fler källor än kommunens planer och muntliga berättelser från dess brukare. Myter och media kan även i fallet Gullbergskajen sägas ha en avgörande betydelse för bilden av platsen. Förutom media och myter, har även andra populärkulturella inslag satt sin prägel på området. Den romantiska bilden, uppbyggd kring den lite slitna, och industriella Gullbergskajen har kanske fått sin

största påverkan genom popartisten Håkan Hellströms låt ”Mitt Gullbergs kajs paradiset”. Låten beskriver platsen genom attribut som rostiga cyklar, fabriksfasader och bortsprungna katter fast med en alltigenom positiv, nästan lyrisk ton. När låten kom på tal i intervjuerna brast samtliga informanter ut i skratt, några av rent nöje, andra med en potentiell underton av irritation.

”Hur tror du att den (låten) har påverkat bilden av platsen och av er som är verksamma där?”, frågar jag.

”Ehm... Jo att... Det finns nåt slags intresse, men det är också nån slags... exotifiering av platsen”, svarar Ringo, något irriterat men också fundersamt.

George svarar istället med ett skratt,

” Eeh.. Ja.... (...) Det är nog Drömmarnas kaj som dyker upp.”

Medan John säger,

”Ja, jojo...” (...) ”Ja, jo det. Vad ska man säga, det är väl (skrattar), det är väl ett sätt att sätta toner på hur tillvaron här är, höll jag på att säga... lite grann.”

Förutom att ge platsen ett ansikte menar vissa av informanterna att låten sätter platsen på kartan i staden Göteborg. Desamma gäller för den mediala och mytomspunna bilden då de alla tre bekräftar platsens existens och stärker bilden av den. Detta blir en intressant faktor då platsen på stadsplaneringsnivå ännu inte fullt ut inordnats i framtidsvisionen för staden. Detta representationernas rum, för att återknyta till Lefebvres, har som vi ser en inverkan på det komplexa maktspel som utgör den postindustriella stadens utveckling. En skillnad står dock att finna mellan de två förstnämnda och popmusikens inverkan. Medan mediala framställningar, myter och planer är alla relativt greppbara uttryck i framställningen om platsen Gullbergskajen är dock popmusiken, genom exempelvis Hellströms låt, kopplat till ett bredare känslspektrum.

”Jag tror att Gullbergskaj har blivit en väldigt stor del i folks Göteborgsromantik.

Att när man romantiserar Göteborg, med mycket känslor, och mycket dåligt

väder, och kallt och blött. Och det är... Som... Det kan kännas som att det, Gullbergskaj kan liksom personifiera det, eller ge det en bild. Med det här lite, ah, men Håkan Hellström, underdogmentaliteten och lite dekadens... Men vackert och genuint... Så det är väl kanske det folk ser..." - Paul

Denna känslomässiga föreställning av platsen är något som återkommande i intervjuerna ofta landar i tveksamma svar och brist på ord att förklara det med. De nämner flertalet gånger en genuin och autentisk känsla på platsen, något som inte riktigt går att fånga men som verkar vara ett resultat av alla moment i platsens uppkomst. Detta ogripbara blir först något mer förståbart i frågan om vad som händer om platsen förändras, och föreningen med sina fartyg inte längre skulle finnas kvar – det vill säga, det postindustriella arvet.

"Jaa... jag tror man skulle sakna det. För att det är liksom nånting... Det är liksom... Lite... Nåt som är lite udda och unikt för Göteborg, och skulle falla bort om det och inte längre går att gå ner och titta, och förfasa sig över tillståndet", säger George som svar på frågan om föreningen skulle försvinna från kajen.

"Alltså... Det är ju just för att det är en... Det är en... Det är ju bara att jämföra med. Ringön. Det ligger mycket sjaskiga, pittoreska båtar där också... Men det är industrier och privata kajer, och det är stängsel... Och det är.. Det är klart som fan att man inte går dit.", säger Paul och fortsätter, "Här är det öppet och det är... vackra... Eller sjaskiga båtar, och bänkar... och... Som en strandpromenad, så det är som gjort för att gå hit."

Att detta känslspektrum, så nära kopplat till en plats föreställda autenticitet och genuinitet, är närvarande i studien av Gullbergskajen och dess brukare är föga troligt en tillfällighet. När den globala konkurrensen städer emellan blir allt vanligare söker forna industristäder säljbara delar av sin historia. Gullbergskajen marknadsförs som unik, dess autenticitet framhävs, men också med de urbana inslagen för att på den globala skalan fortfarande vara igenkänningsbar. (C. Thörn, 2010, s. 140–141). Viljan att bevara den autentiska staden bygger på just spänningen mellan ursprung och nystart, och väcker frågor kring vem som egentligen har rätten till staden. Genom att använda autenticitet och genuinitet som verktyg, tillsammans med politisk och ekonomisk makt kan planerare genom marknadsföring kontrollera både

användandet och utseendet på platser som exempelvis Gullbergskajen. (Zukin, 2011, s. 17) Varumärket Gullbergskajen bygger på denna autentiska och genuina känsla, det speciella och udda med platsen och dess aktiva brukare. Bilden är enligt informanterna konstruerad på en kombination av myt och sanning, och det är sedan denna hybrid som i stadsomvandlingen förmedlas som områdets karaktär – värd att bevara.

De schizoida kvaliteter Zukin tillskriver begreppet autenticitet blir även tydligt i fallet Gullbergskajen. Det autentiska för Gullbergskajen blir på många sätt motsägelsefullt då själva det som beskrivs som autentiskt bygger på föreställningar och idéer snarare än på det verkliga, eller upplevt äkta. (Jfr ibid, s. 15) Samtidigt ställer jag mig frågan om de två är möjliga att separera då de båda är fundamentala för platsens själva existens. Även nostalgin nämns av flera informanter som central i värdet för platsen.

”Alltså lite grann är det som att gå och titta på en svunnen tid. Det är ju, det är kanske såna båtar som var vanliga för 50, eller 90, eller 100 år sen. Och att de finns kvar och i alla fall en del är i ganska hyffsat det, det är ju lite grann nån nostalgikänsla i det...” – George

Inte bara informanterna ser nostalgin som ett betydelsebärande element i bevarandet, utan även förstudien beskriver området med dess industrikoppling som en nostalgisk plats för många göteborgare. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 53) Denna ruin-romantik kan förstås genom begreppet *Industrial cool*, en av Robert Willims utgångspunkter i sin avhandling. Gullbergskajen har genom sitt förändrade användningsområde och estetisering skapat ett avstånd till den forna industritiden. Genom det uppstår naturligt en nostalgi och en (kanske) föreställd autenticitet. Platsen kan nu istället för arbete kopplas till nöje, upplevelser, konsumtion och rekreation. (Willim, 2008, s. 2) Något som passar väl in i mallen för marknadsföreningen och uppbyggandet av postindustriella städer. (Furåker, 2010, s. 49–55 & C. Thörn, 2010, s. 139–147)

Gullbergskajen har alltså på grund av olika faktorer distanserat sig från sitt förflutna som industriområde. I övergången till ett postindustriellt område i en före detta industristad är nostalgi, estetisering och tankar om autenticitet avgörande faktorer. De ovan nämnda aspekterna är alla delar i den föreställda helhetsbilden för Gullbergskajen och grundas i både kommunala planer och brukares upplevda berättelser samt mediala föreställningar, myter från förr och inslag i populärkulturen. Förutom att ge en rent deskriptiv

bild av kajen har de ovan nämnda faktorerna även gett upphov till en mystik kring platsen med känslomässig anknytning till både brukare besökare, och staden i stort.

4.3.2 ”IF PLANNING IS EVERYTHING, MAYBE IT IS NOTHING”

Sättet planerarna skriver om kajen i förstudien, kan utifrån Lefebvres spatiala triad förstås som rummets representationer, då det handlar om visioner av det framtida rummet. Likaså kan den upplevelsebaserade uppfattningen och diskursen kring platsen förstås som representationernas rum. Planerare utgår från planer, visioner och kartor då de talar om platsen Gullbergskajen, medan föreningen istället utgår från deras vardagliga liv, verksamhet och hur de upplever platsen. Det är genom planerare och brukares skilda grunder, den ena upplevelsebaserad och den andra föreställd, som svårigheten i att mötas uppstår. Samtidigt är det i denna skärningspunkt och motsättning mellan de två nämnda momenten, och även det tredje (de rumsliga praktikerna) som själva platsen konstitueras. (Lefebvre, 1991, s. 39–40) I stycket nedan analyseras dessa två utgångspunkter, planerares och brukares, samt diskuteras hur de samverkar och vilka svårigheter och konsekvenser det för med sig.

Citatet i underrubriken ovan är titeln på en artikel skriven av Aaron Wildavsky, och den belyser den inneboende problematiken i begreppet planering (Wildavsky, 1973), vilket även Dalia Mukhtar-Landgren diskuterar i sin avhandling. Processen planering, som Mukhtar-Landgren beskriver genom relationen av det som i nuläget existerar och det som i framtiden önskas uppnås, samt problematiken att skilja planering från andra politiska processer blir på flera plan explicit i fallet Gullbergskajen. (Mukhtar-Landgren, 2012, s. 37–49) Förstudiens ambivalens vad gäller viljan och strävan att inkludera fartygsföreningen i områdets framtid men svårigheter att konkret säga hur är ett exempel. När beslut om omvandlingen väl når den politiska nivån kanske bristen på konkreta lösningar på hur de två intressena ska kunna förenas avgör kajens öde. Att förenandet av de två är besvärligt är dock inte förbluffande då planerarnas vision är en djupdykning i den urbana världen, byggd utifrån kapitalistiska grundvärden medan Fartygsföreningen Gullbergskajen kom till av en slump och saknar kommersiellt syfte. Detta organiska uppbyggnadssätt står i kontrast mot den entreprenörsurbanism som i dagsläget är den rådande strukturen för västerländska städers utveckling. (Jfr Franzén, Hertting & C. Thörn, 2016, s. 22–26)

Fartygsföreningen Gullbergskajen var från början en praktisk form för båtägarna att kunna kombinera centralt läge med möjligheten att arbeta med sina fartyg och dessutom till en rimlig kostnad. Samtidigt ”slapp” Göteborgs hamn (numera gatukontoret) att ta hand

om sjunkande skepp och en kaj som inte längre behövdes. Drygt 40 år senare, fortfarande med ettårskontrakt, har Gullbergskajen genom sina brukare och fysiska attribut tagit, men samtidigt tilldelats, en plats i staden Göteborg. Sett från stadsplanerarens synvinkel är dock platsen fortfarande ett slags mellanrum. (Jfr Saltzman, 2009, s. 12–13) Trots skillnader i fallen Gullbergskajen och Kvillebäcken finns här en likhet i att båda platserna efter industriepoken på grund av bristande planering eller sprickor i stadens marginaler hamnat i det Olshammar kallar för permanent provisorium. Precis som i fallet Kvillebäcken, har omständigheterna för Gullbergskajen bidragit till att verksamheter som exempelvis fartygsföreningen fått möjlighet att etablera sig där. Samtidigt har det från kommunens sida sen föreningens uppstart hela tiden signalerats en förnimmelse av tillfällighet genom exempelvis det ettåriga kontraktet som fortfarande gäller. Vad som skulle kunna ses som en provisorisk eller kortsiktig lösning har nu varit bestående i ca fyrtio år och kan därmed nästan sägas ha över gått till något permanent. (Jfr Olshammar, 2010, s. 73–74)

På Gullbergskajen är risken att planerarnas syn, att platsen står i paus-läge i väntan på något nytt, och brukarnas vardagliga och väl etablerade liv där blir svåra att sammanfoga. Här vill jag betona att en fruktsam stadsomvandling i harmoni med platsens nuvarande brukare fortfarande är möjlig. Ambition är att utveckla och skapa en unik identitet för Gullbergsvass som ska attrahera de personer som i framtiden ska vara aktiva där, alltså både gamla och nya brukare. (Älvstranden Utveckling et.al, 2015, s. 17, 26, 104) Ordvalen att *skapa* och *utveckla* antyder dock att utgångspunkten på platsen är noll, trots att Gullbergskajens nuvarande estetik och verksamheter samtidigt tillskrivs stor betydelse för hur området uppfattas. Som en av informanterna uttryckte det efter att ha bläddrat i förstudien;

”Alltså de är ju väldigt inne på att skapa unika kvaliteter, och i nya områden och då, och vad finns det för unika kvaliteter i området”, säger han frågande, skrattar till och fortsätter sedan, ”Det är ju... det är ju vi... Så att de... om det tänkta ska ske i de banorna då... då känns det ju ganska positivt.”

De dubbla budskap som uppstår implicerar på samma gång innehållslöshet och en plats laddad med betydelser. Ett ökat intresse för denna typ av platser, menar Saltzman, beror på just denna dubbelnatur. Platserna benämns både inom konsten, och i stadsbyggnadssammanhang som bärare av potential för kreativitet och nyskapande.

(Saltzman, 2009, s. 14) Något som utifrån fallet Gullbergskajen även tycks sipprat ner till vissa av dess brukares syn och upplevelse på platsen;

”Det är det som vi får återkoppling ifrån stadsbor och besökare utifrån, att det är, det är ju det dom vill titta på nånting som inte är ordnat, så dom har ju Maritiman där nere, men det är ju mera utställnings, ordnat för utställning. Och det här blir ju lite mer, det finns lite mer, vad ska man säga, eeh.. (Tänker, kort paus...) Ah, genuinitet kan man väl säga. Det är så det ser ut, det är inte tillfixat och det är inte nån form utav, att det ska vara nån kommersiell grej, utan eh... Det är som det är. Och en del får, en del kommer hit som konstnärer och blir inspirerade, en del frågar om de får ta lite skrot så det, som de tar bort ifrån båtarna och ska slänga och sånt då och så gör de egna konstillationer, eller vad det blir för nånting utav det. Antingen svetsar de ihop, eller också så monterar de på olika former.”

Det går alltså att urskilja ett glapp mellan vision och konkreta planer, liksom mellan planerares och brukares utgångspunkt. Föreningen blir ståendes med en osäkerhet inför framtiden vilket bidrar till spänningen i platsens tillblivelse och själva existens. Denna spänning kan dock också ha effekten att även utanför stadsbyggnadssammanhang öka intresset för platsen genom att den uppfattas som kreativ och innovativ. Det är i dubbelnaturen att å ena sidan betraktas som innehållslös och å andra sidan betydelsefull som det intressanta och unika blir synligt.

4.3.3 BRANDSCAPING – VARUMÄRKET GULLBERGSKAJEN

Den konstituerade platsen Gullbergskajen kan alltså utifrån Lefebvres spatiala triad, något förenklat, förstås utifrån spelet eller spänningen, mellan rummets praktiker, den erfarenhetsbaserade diskursen och planerares framtidsvisioner. Skulle det abstrakta spelet mellan triadens moment kunna definieras som platsens aura? Och är det i så fall denna ogripbara aura som aspireras att både marknadsföras som ett varumärke, men också på något sätt bevaras? I detta avslutande stycke av analysen kring platsen Gullbergskajen, dess brukare och framtid är mitt mål att väva samman de teman som analyserats, bland annat med hjälp av Otto Riewoldts begrepp *brandscaping* och förhoppningsvis bringa något så när klarhet till de frågeställningar jag under hela processen arbetat utifrån.

Grundtanken med varumärken förklaras av Riewoldt vara att de är bärare av värde. Han menar också att vi identifierar oss genom de märken vi väljer då de genererar status och inkludering i annars, kanske slutna sammanhang. Appliceras denna tanke på fallet Gullbergskajen, skulle alltså ”varumärket Gullbergskajen” kunna verka som en statushöjare för området, även i de framtida planerna. Det skulle också kunna ge planerare och arkitekter en ingång till själva samfundet på kajen då de genom förstudien visar på förståelse av själva platsens essens och innebörd. Kanske är det just genom mötet i Gullbergskajen som varumärke, de två världarna, planerare och brukare, kan mötas då brukarna vill förmedla värde och planerare vill inkluderas. Samtidigt menar Riewoldt att detta värde- och märkesbaserade koncept med urbaniseringen och kapitalismen i spetsen medför att staden och dess uppbyggande riskerar att reduceras till ett plagiat av underhållningsindustrin. Med detta menas att platser genom *brandscaping* transformeras till attraktioner, att upplevelsen av staden förväntas slå an på det emotionella planet, att invånarna blir aktörer och skådespelare och att arkitekturen blir scenen vars syfte är att övertyga. (Riewoldt, 2002, s. 8–10) De ovan nämnda aspekterna tycks både förstudien och informanterna i viss mån redan tendera att närma sig. Förstudien med glöd och entusiasm, exempelvis genom beskrivningen av en av de tänkbara strategierna;

”Europastaden – Staden som attraktion och destination.” (Älvstranden Utveckling et.al, 2015 s. 69)

Informanterna från Fartygsföreningen förmedlar istället en något mer skepsis och undran om vad som kommer att ske.

”Tja... Det.... Är väl lite utav en turistattraktion kan man väl säga, det är många som går här... Det är mycket att titta på...” - John

”(...) Fan, det var ju chartrade bussar som gick hit till Gullbergskajen när han (Håkan Hellström) hade spelning på Ullevi förra sommarn.” - Paul

”Jag tror det skulle... Att det för de som bor skulle det, de skulle kunna få nånting att gå och titta på som inte finns nån annanstans. Ja, det skulle kunna vara en

plusfaktor för dem.... Att de ändå bor intill nånting som en gång i världen... som var Drömmarnas Kaj (...)” - George

”Kommunen köper säkert upp några vackra gamla båtar och lägger här och gör nåt jävla museum av det.” – Paul

”Du tror det?”, frågar jag,

”Det är en möjlighet... absolut...”, svarar Paul

”Tja, det har jag inte tänkt på faktiskt...”, fortsätter jag fundersamt.

”Nej, inte jag heller. Men det känns ganska så rimligt ändå, på nåt sätt. Att de såhär, men vi måste ju ha kvar Gullbergs kaj. Hur ska vi göra detta, de riktiga människorna vill inte va kvar längre, då skapar de ett eget litet paradiset.”, avslutar Paul

Denna process kan genom estetiseringen av industrin kopplas till tankar om hur kultur och ekonomi flätas samman. (Willim, 2008, s. 10–11) Gullbergskajen står nu näst på tur för den urbana omvandlingen. Hur kajen beskrivs och talas om skulle kunna uppfattas som en delprocess i ett (kanske) oavsiktligt skapande av ett varumärke. Varumärket baseras på estetiken från det industriella arvet, det attraktiva läget och dess historiskt betydande koppling till staden Göteborg och det är genom dessa egenskaper som området värde ringas in. Utifrån detta värde (varumärke) – platsens identitet, kanske till och med det genuina eller autentiska på platsen, byggs den stadsomvandling som i framtiden förväntas förena kultur och ekonomi. Frågan är om detta sker på premisser av till största del föreställningar och visioner, och därmed mindre på de reella praktikerna och upplevelserna.

5. SAMMANFATTNING & SLUTDISKUSSION

Platsen Gullbergskajen används av den ideella Fartygsföreningen Gullbergskajen utan något kommersiellt syfte. Medlemmarna på kajen utför varvsarbete på sina respektive projekt och har gemensamt ansvar att hålla efter kajstråket. Deras vardagliga verksamhet på kajen utgör en del av den komplexa väv som bildar platsens helhet och koppling till staden Göteborg. Det materiella på kajen spelar en roll i uppfattningen av platsen där medlemmarna genom sina praktiker blir mellanhanden. Därmed kan en tydlig sammankoppling mellan brukare och kajen konstateras samt att den kan komma att påverka områdets framtid då uppfattningen från kommunens och besökares sida kan spela in i beslut kring bevarandet av kajen.

Deras berättelser kan också länkas till globala processer och strukturer då denna typ av utveckling är något som sker över stora delar av västvärlden. De visar en alternativ historia som lika gärna i stadsutvecklingen skulle kunna betraktas som obetydlig inför det nya. Genom att lyfta deras vardagliga användande av kajen, det som inte passar in i den normativa mallen för innerstan, kan det verka som en motpol i ett annars relativt monotont samhällsklimat. Föreningens roll i omvandlingsprocessen skulle alltså delvis kunna förstås som en viktig motpol i den entreprenörsinriktade och kommersiella stadsutvecklingen. Samtidigt uppstår en tvetydighet i informanternas känslor till kajen och framtiden då de uttrycker en förståelse för omvandlingen men också en oro och undran om vad det kommer innebära i praktiken. Omformulerandet av deras relation till kajen kan inte ses som varken frivillig eller naturlig. Snarare handlar det om att visa på en flexibilitet och anpassningsförmåga då de annars riskeras att till stor del begränsas eller behöva flytta därifrån. Att motsättningar i föreningens känslor till kajen och omvandlingen uppstår skulle kunna tolkas som en bristande förståelse för platsen i och med att länken mellan det privata och det offentliga inte finns. Förståelsen för platsen blir först begriplig då det mänskliga på platsen räknas in i dess totalitet, det vill säga, när de verksamma subjekten på kajen, de som agerar och känner, och därmed är delaktiga i bestämmandet av historiska processer, inkluderas.

Kajen kallas idag ”Drömmarnas kaj”, som ett resultat av berättelser och myter om entusiasternas drömmar om Västindien. Sen industrins fall har platsen gått under många benämningar vilka alla bidragit till att skapa det som idag utgör bilden av Gullbergskajen och dess brukare. Även media har genom åren skrivit, och ibland rent fiktivt skildrat platsen på olika sätt. Sanningen menar informanterna ligger någonstans i mitten. Kajens olika faser nämns även i förstudien för Gullbergsvass där den beskrivs som kulturarv, vilket visar på att

historien om kajen är en viktig komponent än idag, och även kanske kommer spela en avgörande roll vad gäller dess framtida öde. Om framtidsplanerna inkluderar det sociala sammanhanget på kajen eller bara de vackra, gamla fartygen är dock oklart. Värdena på platsen för det sociala sammanhanget är svårdefinierade och beskrivs ibland i diffusa känslor som ”spännande” och ”gött” vars tyngd i framtidsplaneringen återstår att se.

Stadsutveckling av moderna städer utgörs av ett maktspel redan i planeringens grund. Genom att inkludera föreningen och kajen i förstudien, benämnt som något positivt, till och med identitetsbärare för området, får planerare dels tillgång men också förståelse från de berörda i situationen. När det väl kommer till konkreta utföranden blir förenandet av nyskapande och bevarande däremot kryptiskt. Genom storslagna ord i visioner legitimeras omvälvande förslag på förändring vilket gör det svårt för de berörda att ifrågasätta. I dualismen som uppstår för de berörda på en plats som Gullbergskajen blir förståelsen både ett sätt att hantera oron för bortträngning och samtidigt ett sätt att försöka ställa krav på den framtida utformningen av platsen. Samtidigt är de två skilda värdegrunderna för området, på grund av den kapitalistiska och urbanistiska vågen som sveper över västvärlden, så tätt sammanflätade att de ibland är svårt att skilja dem åt. Kanske är de i själva verket sprungna ur samma källa men befinner sig på varsin ytterkant? Hållbarheten som så ofta talas om får på grund av de tidigare nämnda aspekterna en paradoxal funktion i stadsutvecklingen då det endast verkar på en diskursiv nivå och sällan visar sig i praktiken. Därav uppstår tvivel trots inkludering för fartygsföreningen i den kommande stadsutvecklingen.

Trots industrins tillbakagång på 70- och 80-talet är den ständigt närvarande på platsen. I förstudien beskrivs det som en nostalgi och byggnader som exempelvis gasklockan som landmärken. Genom distans till industriepoken har nya användningsområden och synsätt uppstått. Platsen används, förutom föreningens varvsarbete, för rekreation och planeras i framtiden inrymma bostäder och ett aktivt stadsliv. Den industriella auran för området blir nu istället något romantiskt och estetiskt tilltalande då det inte längre påminner om tungt och slitsamt kroppsarbete. Den blir en del i omvandlingsprocessen, verksam genom strategin att skapa en autentisk och genuin känsla för platsen. Även här har medlemmarna och föreningen en roll i strategin och omvandlingsprocessen då deras varvsarbete kopplas till industriarvet och därmed kan tänkas räknas in i den nostalgiska och romantiskt uppmålade bilden av platsen. Denna ”genuina” bild av Gullbergskajen är sedan den som kommer igen i mediala sammanhang, eller som beskrivs i exempelvis Håkan Hellströms låt ”Mitt Gullbergs Kaj Paradis”. Platsen befästs genom alla dessa aspekter och blir en väldefinierad punkt på kartan. Samtidigt står platsen fortfarande i noll-läge i stadsplaneringssammanhang.

Det går alltså att skönja glapp i situationen Gullbergskajen. Glapp mellan vision och konkret utförande. Glapp mellan berörda och planerare. Glapp mellan föreställt äkta och upplevt äkta. Glapp mellan känsla och tanke. Hur dessa glapp är möjliga blir min avslutande fråga ut i etern, då jag i föregående text redogjort, förklarat och motiverat hur de olika momenten i själva verket förutsätter varandra och tillsammans bildar en fullständighet. Vad jag hoppas kunna bidra med genom denna uppsats är att belysa de inre konflikterna mellan verklighet och planering i postindustriella städer, samt hur spelet mellan de sociala kontexterna och de fysiska platserna, båda, är lika aktiva komponenter i det komplexa nät som utgör stad och samhälle.

5.1 EV. VIDARE FORSKNING

För vidare forskning hade det varit intressant att dels tala med byggherrar från Älvstranden Utveckling AB och politiker för Göteborgs stad för att få en bredare uppfattning om byggnadsplanerna i Göteborg och Gullbergsvass. Det hade också varit intressant att inkludera ett genusperspektiv då platsen Gullbergskajen är till största del mansdominerad och se hur det skulle kunna påverka bilden och uppfattningen av platsen samt dess förutsättningar i stadsomvandlingsprocessen.

6. KÄLLOR, MATERIAL OCH LITTERATURLISTA

6.1 OTRYCKTA KÄLLOR

Codex. Regler och riktlinjer för forskning. www.codex.vr.se (2017-03-09)

Intervjuer med fyra fartygsägare

Datum:

2017-02-03 John

2017-02-03 Paul

2017-02-08 George

2017-02-06 Ringo

Inspelningar och transkriptioner finns hos författaren.

6.2 TRYCKTA KÄLLOR

- Ahrne, Göran & Eriksson-Zetterquist, Ulla (2015). "Intervjuer" i Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber
- Back, Les (2007). *The art of listening*. English ed. Oxford: Berg
- Boréus, Kristina (2015). "Texter i vardag och vardag och samhälle" i Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber
- Centrala Älvstadens projektgrupp (2012). *Vision Älvstaden*.
- Despotović, Katarina & Thörn, Catharina (2015). *Den urbana fronten: en dokumentation av makten över staden*. Stockholm: Arkitektur
- Ehn, Billy & Öberg, Peter (2011). "Biografisk intervjumetod" i Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.). *Många möjliga metoder*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Fangen, Katrine (2011). "Deltagande observation" i Fangen, Katrine & Sellerberg, Ann-Mari (red.). *Många möjliga metoder*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Forselmalm, Joakim (2007). *Bodies, bricks and black boxes: power practices in city conversion*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet
- Franzén, Mats, Hertting, Nils & Thörn, Catharina (2016). *Stad till salu: entreprenörsurbanismen och det offentliga rummets värde*. Göteborg: Daidalos
- Furåker, Bengt (2010). "En postindustriell stad?" i Holgersson, Helena (red.). *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*. Göteborg: Glänta production
- Holgersson, Helena & Thörn, Catharina (red.) (2014). *Gentrifiering*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Holmberg, Ingrid Martins (2006). *På stadens yta: om historiseringen av Haga*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet
- Jones, Hannah & Jackson, Emma (red.) (2014). *Stories of cosmopolitan belonging: emotion and location*. London: Routledge, Taylor & Francis Group
- Karlsson, J. H. (1951). *Gullbergsvass - Hultmans holme: stadsdelshistoria*. Göteborg: Föreningen Gamla Holmepojkar
- Kroon, Lena (2011). *Gullbergskaj - paradis?: en exposé över drömmarnas kaj*. Göteborg: Institutionen för kulturvård, Göteborgs universitet
- Lees, Loretta, Slater, Tom & Wyly, Elvin K. (2008). *Gentrification*. New York: Routledge

- Lefebvre, Henri (2011). *The production of space*. 30th print Malden, Mass: Blackwell Publishing
- Mills, C. Wright (2000[1959]). *The sociological imagination*. Oxford [England]: Oxford Univ. Press
- Mukhtar-Landgren, Dalia (2012). *Planering för framsteg och gemenskap: om den kommunala utvecklingsplaneringens idémässiga förutsättningar*. Diss. Lund : Lunds universitet
- Olshammar, Gabriella (2010). ”Östra Kvillebäcken. Från informellt återbruk till legitim ödeläggelse” i Holgersson, Helena (red.). *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*. Göteborg: Glänta produktion
- Riewoldt, Otto (red.) (2002). *Brandscaping: worlds of experience in retail design = Erlebnisdesign für Einkaufswelten*. Basel: Birkhauser-Publishers for Architecture
- Saltzman, Katarina (red.) (2009). *Mellanrummens möjligheter: studier av föränderliga landskap*. Göteborg: Makadam
- Svensson, Peter (2015). ”Teorins roll i kvalitativ forskning” i Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter. *Handbok i kvalitativa metoder*. 2., [utök. och aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber
- Tahvilzadeh, Nazem (2015). *Socialt hållbar stadsutveckling? Stadsdelsnämnderna, stadsutvecklarrollen och sociala konsekvensanalyser i planeringen av Göteborgs stad*. Göteborg: Förvaltningshögskolan, Göteborgs universitet
- Thörn, Catharina (2010) ”Att fiska efter autenticitet” i Holgersson, Helena (red.). *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring*. Göteborg: Glänta production
- Thörn, Håkan (2010) ”Proletärer, proggare och punkare. Folkhemmet, Haga och de sociala rörelserna” i Holgersson, Helens (red.). *Göteborg utforskat. Studier av en stad i förändring*.
- Willim, Robert (2008). *Industrial cool: om postindustriella fabriker*. Lund: Humanistiska fakulteteten, Lunds universitet
- Zukin, Sharon (2011). *Naken stad: autentiska urbana platsers liv och förfall*. Göteborg: Daidalos
- Älvstranden Utveckling et. al (2015) *Gullbergsvass: förstudie juni 2015*. Göteborg: Göteborgs stad

7. BILAGOR

7.1 INTERVJUGUIDE

Vad heter din båt?

Vad är det för typ av båt?

Hur länge har du haft den på Gullbergskajen?

Hur kommer det sig att du har den just där?

Hur länge har du varit med i föreningen?

Hur många är ni i föreningen?

Hur skulle du säga att du och de andra båtägarna använder kajen?

- Vad för typ av arbete med båtarna brukar utföras här?
- Vilka, förutom ni som har era båtar här, använder kajen?
- Hur använder besökare kajen?
- Hur är stämningen här på kajen, er båtägare emellan?
- Hur är er relation till besökare på kajen?

Vad skulle du säga är typiskt för den fysiska platsen Gullbergs Kaj?

- Hur tror du att människor utifrån ser på kajen?
- Vad brukar reaktionerna vara när du säger att du har din båt på Gullbergs Kaj?
- Varför tror du att de tycker så?

Om du istället skulle se till det sociala sammanhanget på Gullbergs Kaj är, vad skulle du då säga är det typiska?

- Hur tror du att människor utifrån uppfattar er som är verksamma där?
- Vad tror du den bilden kommer ifrån?

Vad är din egna bild och uppfattning av Gullbergskaj? Både den fysiska platsen och det sociala sammanhanget.

- Vad tycker du är det bästa med platsen?
- Vad är det bästa med föreningen och att ha sin båt där? Varför tycker du att det är så bra?
- Finns det något på kajen som du hade velat ändra på? Återigen både fysiskt på platsen, men också i det sociala sammanhanget.

Om du skulle beskriva Gullbergs Kaj för någon som inte känner till platsen vad skulle du säga då?

- Hur skulle du beskriva föreningen och ni som är verksamma i den?
- Hur tror du att ni i föreningen påverkar bilden av området?
- Hur tror du att den tänkta, föreställda bilden av Gullbergs Kaj skulle förändras om föreningen och båtarna försvann från platsen?
- Vad tror du skulle hända med den fysiska platsen om fartygsföreningen och alla fartygen inte fortsatte att vara här?

Vad tänker du när du hör Håkan Hellströms låt om Gullbergs Kaj?

- På vilka sätt tror du att den har påverkat bilden av platsen?
- Hur tror du att det kan spela in i uppfattningen om er som är aktiva här?

Vad känner du till om den planerade stadsomvandlingen för Gullbergsvass?

- Vad tänker du om den?
- Hur tror du att du kommer påverkas av den?

Hur har dialogen med Älvstranden Utveckling varit?

- Hur har de hanterat era önskemål och tankar?

- Fanns det olika åsikter och tankar mellan er här på kajen?
- Vad tänker du när du ser förstudien och deras vision för området?
- Hur tycker du att ni här på kajen presenteras i den?
- Hur ser din framtidsvision för kajen ut?